

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Szociológiai Intézet
Szociológia BA

Az urbánus művészetek társadalmi megítélése Budapesten

A graffiti dichotóm képe

Témavezető tanár:

Daróczi Gergely

Óraadó tanár

Készítette:

Pásztor Gábor

Szociológia BA

Piliscsaba, 2011.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
1. Bevezetés	5
2. Graffitiról általában, a kezdetektől	7
2.1. A graffiti fogalma és értelmezése.....	7
2.2. A graffiti kialakulása külföldön és itthon.....	9
2.3. A graffitiról általánosságban	10
3. Kultúra és szubkultúra	11
3.1. A szubkultúra életre hívói és viszonya a kultúrához.....	12
3.2. A szubkultúrák jellemzői és funkciói.....	13
3.3. A graffiti, mint szubkultúra	15
4. Értékek, értékrendek	20
4.1. Mi érték a magyarnak?	21
4.2. Az ifjúság értékképe.....	22
4.3. Értékek a graffitiben, a graffitisek értékei.....	24
5. A graffiti megítélésének aspektusai.....	26
6. Az empirikus kutatás módszertana	28
6.1. A kutatás tárgya.....	28
6.2. Hipotézisek.....	29
6.3. Vizsgálat helye és ideje	29
6.4. A minta főbb jellemzői.....	30
6.5. Módszertani jellemzők	33
7. Empirikus kutatás értékelése	34
7.1. A graffiti fogalmi kerete.....	34
7.2. A graffitisek és a többségi társadalom helyzete	38
7.3. A devianciák és a graffiti viszonya	41

7.4.	A graffitisek és a többségi társadalom értékrendje	45
7.4.1.	A graffitisek értékképe.....	46
7.4.2.	Értékek a többségi társadalomban	48
7.4.3.	Heterosztereotíp kép a graffitisekről.....	51
7.5.	A graffiti elfogadásának mértéke	55
8.	Összegzés és tanulságok.....	59
	Felhasznált irodalom.....	63
	Felhasznált online cikkek.....	65
	Felhasznált adatbázis	66
	Melléletek	67
	Záradék	87

1. Bevezetés

Napjaink egyik megkerülhetetlen kérdésévé vált Magyarországon a hazai street art és graffiti jelensége, annak kérdése. A témában a legvitatottabb és origóként szolgáló kérdés maga az, lehet-e művészetről beszélni egyáltalán? Egyáltalán legitimnek mondható pusztán léte? Cikkek és publikációk sokasága tárgyalja hol szakmai, hol laikus módon ezt a modern, nagyvárosi és underground szüleményt, mely mára már kész iparággá nőtte ki magát.

Kereskedelmi logók tömkelege árulkodik arról, mi inspirálta készítőjét. Komplet festékgyárak és márkák specializálódtak arra, hogy kizárólag graffitiseknek kifejlesztett festékeket hozzanak forgalomba. Ezzel felütötte fejét a graffiti „iparosodása”. Ismert graffitisek és street artosok munkája látható Budapesten sétálva. Elég csak a belvárosi Városháza téren a Merlin Színház falára pillantani, vagy a Flóriánt téri aluljárónál elsétálni. Egy városrehabilitációs program keretében két ismert hazai graffiti nyerte meg az ezekre kiírt pályázatot. De a brit Banksy neve még több ember számára csenghet ismerősen. Munkái turista látványossággá nőttek ki magukat Bristolban és Londonban, melyeket a városvezetés kimondottan véd. Egyre több galéria és kiállítóterem ad helyet az ilyen jellegű képeknek. Ha csak a fent említett gondolatokat nézem, akkor egyértelműen művészetről beszélhetünk.

Ugyanakkor azt is látni, mennyire tud rombolni a graffiti. Az esztétikusnak legkevésbé sem mondható összefirkált buszokat, villamosokat és tömegközlekedési eszközöket figyelve egészen máshogy ítéltető meg a jelenség. Elég látni a falfirkákkal ellepett Körutat Budapesten, a graffitisek szignójával borított belvárost. Mondani sem kell, hogy milyen káros hatással bír ez akár a turistákban kialakuló városképre. De ez a probléma nem csak a főváros esetében áll fenn, minden nagyobb és kisebb város, de már a falvak is őrizhetik a graffiti sötétebbik oldalát. Több program is indult a falak firkamentesítésére, egyik ismertebb ezek közül a Körutat falfirka-mentesítette. Azt is látni, hogy ezek nem érik el a céljukat, egyfajta szélmalomharcot folytatnak. Ennek a kilátástalanságnak pedig olyan következményei lehetnek, mint a nemrég elfogadott törvénymódosítás, mely értelmében már tényleges szabadságvesztéssel is sújtható a graffiti.¹

¹ Forrás: http://hvg.hu/itthon/20101213_szabadsagvesztes_graffiti_torveny

Ismét felbukkan a kérdés, művészet-e a graffiti? *A szakdolgozatom célja, hogy bemutassam, a graffitinek mondható jelenséggel az alkotók kortárs csoportja mennyire elfogadó, hogyan ítéli azt meg?* Hiszen ők, korcsoportjukból kifolyólag sokkal intenzívebb kapcsolatba kerülhetnek magával a hazai graffiti jelenséggel, magukkal az alkotókkal is. Ezt az attitűdöt pedig összevetem a graffitisek véleményeivel. Így a következőkben az amerikai mintára itthon is meghonosodott betűfestés megítélését vizsgálom. Ide sorolom a graffitisek egyedi aláírásától kezdve a bonyolult murál² rajzokon át, a graffiti különféle elemeit. Az eddigiek fényében elmondható, hogy a graffiti elfogadása vagy elutasítása mennyire nehéz kérdés, hiszen egy rendkívül szerteágazó és viszonylagos terület. Egy olyan nehezen interpretálható jelenséget vizsgálunk, amely pusztán jellegével saját magát korlátozza abban, hogy megértsék. Másfelől az ideálisnak és elfogadhatónak jó indulattal sem mondható körülmények miatt a többségi társadalom sem nyit felé, érthető módon.³ Éppen ezért tartom fontosnak közelebbről is szemügyre venni ezt a témát, s több irányból is megközelíteni.

Szakdolgozatomban négy fő, a graffiti megítéléséhez kapcsolódó kérdést fogok vizsgálni a graffitisek, a graffitis ismerőssel rendelkezők, és az ilyen ismerőssel nem rendelkezők körében. Egyrészt a graffitiről kialakított *fogalmi keretet* elemzem, hogy azt miként értelmezik a megkérdezettek, mit sorolnak a graffitik körébe. Ez elengedhetetlen a téma további elemzéséhez, a használt kontextus megismeréséhez. Továbbá az egyes *csoportok értékrendjét* tanulmányozom két fő aspektus szerint. Egyfelől az egyes csoportok saját értékrendjét hasonlítom össze egymással. Másrészt a graffitisekről kialakított heterosztereotív érérendképet vetem össze a graffitisek saját értékrendjével. Ezután az adott *devianciák elfogadását* vagy elutasítását fogom boncolgatni, amelyek közé magát a graffitit is elhelyezem. Ezzel tanulmányozva, hogy az egyes csoportok hogyan viszonyulnak a deviáns viselkedésekhez, hogyan helyezik el köztük a graffitit. Ezután térek rá a graffiti *megítélésére* egyéb szempontok alapján. A graffitisekkel való társadalmi távolságtartástól kezdve a szankcionálás mértékéig több részkérdést fogok érinteni.

² Murál rajzoknak hívhatóak azok a graffitik, melyek elkészítése akár fél napot is igénybe vehet. Ezek rendkívül színes, precízen kidolgozott rajzok. Sok esetben egy-egy téma köré szerveződik a rajz háttérének kidolgozása, a betűk kitöltésének módja, és gyakran karakterek is láthatóak a koncepcióban.

³ 2007-ben egy nem túl bizalomgerjesztő férfi Bach darabokat játszott hegedűn 1 órán keresztül egy washingtoni metróaluljáróban. A mellette több mint 2000 elhaladó ember közül csupán 6 állt meg őt hallgatni. Mint később kiderült a Washington Post felhívására Joshua Bell világhírű hegedűművész játszott. A felhívás arra akart tanulsággal szolgálni, hogy a körülmények mennyire fontosak lehetnek adott helyzetekben.

Reményeim szerint a dolgozat által megfelelő képet kapok ennek a rendkívül komplex és speciális jelenségnek a többségi társadalomban kialakult megjelenéséről. Csakúgy, mint a graffitis „életforma” jellemzőinek leírásáról. Ez kétség kívül nehéz feladat lesz, hiszen a graffiti törvénysértő és underground jellege miatt a rendelkezésre álló források és információk száma is korlátozott. Ennek ellensúlyozására lesz segítségemre a graffitisek közt lezajlott kérdőíves lekérdezés, illetve személyes tapasztalataim, ismeretem. Közel tíz éve állok közvetlenül vagy közvetett módon szoros kapcsolatban több hazai graffitissel. Ezáltal lehetőségem volt betekintést nyerni rendkívül színes világukba, életszférukba, a hazai graffitis „mozgalom” alakulásába.

2. Graffitiről általában, a kezdetektől

2.1. A graffiti fogalma és értelmezése

A legfontosabb feladat a téma vizsgálatához a graffiti lehetőség szerinti legpontosabb, ugyanakkor legtömörebb meghatározása. Ez korántsem egyszerű feladat, talán a legnehezebb. Nincs rá egzakt definíció, mely a graffiti jellegére alkalmazható lenne. A szakirodalomban is rendszerint más-más meghatározás található, melyeknek vannak közös pontjaik, de sok eltérő specifikumot is tartalmaznak. Ezek pedig esetenként nem megfelelőek, vagy hiányosak. Így a kutatóra hárul a feladat, hogy tudása szerint a legjobb meghatározást állítsa fel, mely a legjobban fedi a vizsgálati tárgyat. Számtalan megközelítési mód választható, kezdve a művészettörténeti felfogástól, a kriminológiai, jogi, szociológiai, és antropológiai jellemzésekig. Hiszen művészettörténeti szempontból a graffiti egy szubkulturális művészet. Jogi szempontból ugyanakkor a világ egyik leggyakoribb bűnelkövetése. Városantropológiai aspektusból *„minden társadalmi csoport életének van egy olyan része, ahol a városi társadalom egészétől annak életmódbeli és kulturális stratégiájától független (vagy azzal szemben álló) életmódmintákat, kulturális aktivitásokat dolgoznak ki és valósítanak meg.”*⁴ Ez pedig teljes mértékben érvényes a graffitisekre nézve. Szociológiai szempontból pedig kétség kívül deviáns művészetről és szubkultúráról lehet beszélni.

⁴ Niedermüller 1984: 368. o

Elsőlegesen el kell különíteni a falakon megjelenő nem graffitihez kapcsolódó feliratokat a ténylegesen graffitihez tartozó elemektől. Könnyen belátható, hogy egyáltalán nem vehető egy kalap alá egy hétköznapi graffiti a falakra felfirkált pártszlogenekkel, tréfás mondatokkal, üzenetésekkkel. Ezek „inscriptions”-nek⁵ nevezhetőek. Míg ez úgymond hétköznapi emberektől származik és bárki számára interpretálható jelenség, a graffiti a saját csoportnak szól.⁶ Bárkinek lehetősége van festéket venni és felírni valamit a falakra, mégsem tekinteném őket graffitiseknek, írásukat pedig graffitinek. Pedig több, a témában született irodalom és publikáció ezt az elkülönítést nem teszi meg. Attól függetlenül, hogy e tekintetben a graffiti egy primer jellemzőjéről van szó. Nagy Terézia és Rácz Attila a következőképpen definiálják a graffitit: „*A graffiti jelentéssel bíró szimbólum, amit egy adott szubkultúra tagjai normatíván elfogadnak, önkifejező, területiális, jelhagyó, olykor tabutörő funkcióval rendelkezik.*”⁷ Kétség kívül olyan szimbolikus jelről beszélünk a graffiti kapcsán, melyet a saját csoportot képző graffitisek elfogadnak, de ez nem bír területiális jelleggel. Amerikában összezseng az utcai bandák és graffitisek fogalma – bár itt is csak komoly fenntartásokkal fogadható ez el – hazánkban ebben az értelemben vett terület ki- és megjelölési funkcióról nem lehet beszélni. A graffitisek szignózásának egészen más, a nevüket megismertető funkciója van, mintsem területet kijelölő.

Ennek fényében elmondhatjuk, hogy a graffiti *egy olyan zárt vizuális betűfestési jelrendszer, mely a saját csoport tagjainak kódolható sikeresen, s mely a saját csoportban való önmegvalósítás eszközeként szolgál a graffitisek számára.*

Zárt, mert nem a többségi társadalomnak készül, hanem a saját csoportnak. Ők tudják sikeresen értelmezni a falakon látható szimbólumokat, betűket, jelentéstartalmakat. A többi embert kirekesztettként kezelik, ezért egyáltalán nem törekednek a közérthetőségre. Jelrendszer pedig azért, mert nem csak a klasszikus több színből álló, kidolgozott, koncepció szerinti, gyakran grafikus elemeket tartalmazó rajzokat értem ide. A graffitihez hozzátartozik a tag, a graffitis szignója, és graffiti többi típusa is. Ezekből következik, hogy a graffitik készítése a végső soron elérendő elismertség és önmaguknak való megfelelést szolgálja. Ez egyfajta „szuperérték”, melyre a dolgozatban még visszatérek a későbbiekben. Ezek után már könnyebb dolog a graffitisek és a graffitizés behatárolása.

⁵ Gönczö, Téglás

⁶ Gönczö, Téglás

⁷ Nagy, Rácz 2001

Ennek értelmében az graffitis, aki a graffiti fogalmába tartozó jeleket fest, és graffitizés amikor éppen ezt teszi.⁸

2.2. A graffiti kialakulása külföldön és itthon

Sokszor olvasható, hogy az ősemberek is a barlangok falára festettek, és minden történelmi kornak megvoltak a maguk „graffitije”. De ez nem így van. A graffitit nem ismerte a világ az 1970-es évekig, és akkor is főként New York lakossága találkozhatott vele. A barlangrajzoktól levezetni a graffitit csupán annyira helytálló, mint bármely más festő- vagy grafikai művészetet.

A graffiti első neveként TAKI 183-t szokás emlegetni, aki futárfiúként dolgozott New York utcáin az 1970-es években. A neve onnan származik, hogy Manhattan 183. utcájában élt. A falakra felírta nevét a város különböző pontjain amerre járt.⁹ Hamar ismertségre tett szert ezzel, s példáját többen követni kezdték. Innen a tag, a graffiti legősibb formájának kialakulása. Az utcákról pedig egyre inkább áttért a szignózás a metrókra, melyek kiváló csatornaként szolgáltak, hogy az ember nevét az egyik negyedből a másikba szállítsák. Mindezt anélkül, hogy neki ehhez utaznia kellett volna. Ezáltal New Yorkban egyre nagyobb méreteket öltött a már graffitinek mondható jelenség. Rövid időn belül a graffitisek csoportokba tömörültek, kialakították közösségeiket. A graffitik megszorodásuk miatt komoly problémává váltak, s elkezdődött üldözésük is. Ennek egyik prominens személyének Nathen Glazer professzort tartják, aki 1979-es cikkében foglalkozott a témával.¹⁰ Írásában arról beszélt, hogy a graffitisek ugyanolyan veszélyes bűnözők, mint akik a metrókban rabolnak, erőszakolnak, sőt gyilkolnak. Ezzel a lépéssel a graffiti egyértelműen a devianciák kategóriájába került, s a graffitisek a város bomlasztói közé sorolódtak. Ezt követte Ed Koch New York-i polgármester sportolókkal népszerűsített, híres „*Make your mark in society. Not on society.*” szlogennel ismertté vált graffiti ellenes kampánya.¹¹ A jelige pedig mára közismert lett a graffitisek körében, s ellenszenvüknek hangot adva használják ennek kifordított változatát, a „*Make your mark*

⁸ Szándékosan nem értelmeztem a graffitihez kapcsolódóan a street art-ot, melynek jellemzője a matricák és plakátok használata. Közönsége és alkotói is eltérőek a fent vázoltaktól. Nem beszélve arról, hogy a graffitiseket is rettentően megosztja a street art kérdése, annak hovatartozása.

⁹ Baranyovics 2009

¹⁰ Rác 2005

¹¹ Forrás: <http://rapnyelv.freeblog.hu/archives/2008/02/26/chump/>

on society.” mondatot. A 80-as évek végétől már egy expanziós folyamat figyelhető meg. Ekkorra a világ számos országában megjelent a graffiti az amerikai mintát követve.

A hazai graffiti kezdetének történetéről nem sokat lehet tudni, azt is legfeljebb interjúkból, és városi legendákból. Magyarországra az 1990-es években tört be a graffiti és az első ilyen csoport (PNC) 1993-ra datálja alakulását. Tagjainak egy része ma is aktívnak mondható, bár egyre inkább kiállításokon és legálisan festhető falakon találkozni neveikkel. Ők voltak, akik az „aranykorban” kitaposták a következő generációnak az utat. Megalkották és továbbadták az első íratlan szabályokat, megteremtették a hagyományokat, és máig ápolják azokat. Rendezvényeket, filmvetítéseket szerveznek. Ahogy New Yorkban, úgy Budapesten is egyre elterjedtebbé vált a graffitis szubkultúra, és hasonlóan problémává vált. 2000-től már a graffiti elterjedéséről lehet beszélni.¹² Érthető módon egyre több fórumon került a fénypontba, városvédő mozgalmak programjává vált. A jelenség növekedésével és érésével a graffitizés minőségének javulása is együtt járt, s nemzetközileg is elismertté vált a magyar graffiti. 2009-ben az egyetlen hivatalos nemzetközi versenyen, a Write 4 Gold keretein belül a magyar csapat a kelet-európai selejtezőn kvalifikálta magát az európai döntőbe.¹³

2.3. A graffitiról általánosságban

A graffiti a szintén Amerikából indult hip-hop kultúra 5 elemének egyike.¹⁴ Így nem meglepő, hogy a rengeteg angol kifejezés található annak vizsgálatakor. Ezeket a magyar graffitis réteg is idegen nyelven használja. A graffitiben a legfontosabb alkotóelem a stílus (*Style*). Minden graffitis (*Writer/firkász*) arra törekszik, hogy kialakítsa saját egyéni stílusát, mely már szinte védjegyként szolgál. Így az sem lehet probléma számára, ha nem a saját nevét festi ki, hanem egy alkalmi nevet. Stílusáról mindenki felismeri és tudni fogja, hogy ő készítette a rajzot. A graffitis társadalomban elengedhetetlen ennek a kialakítása, megtalálása. Ezáltal tesz szert hírnévre és megbecsültségre a többiek szemében.

¹² Forrás: http://budapestjovoje.freeblog.hu/archives/2009/03/26/Bevezetes_a_Graffiti_tantargyba/

¹³ Forrás:

http://www.telesport.hu/Hirek/2009/06/07/00/Magyar_gyozelemmel_zarult_a_graffiti_verseny_kelet.aspx

¹⁴ Az öt elem: break tánc (akrobatikus elemekkel vegyített táncstílus), a graffiti, a rap (monoton, egyszerű felépítésű ütemekre való rím-domináns szövegalkotás), scratch (DJ-k által produkált jellegzetes technika), és a flow (az ez életérzés, mely összetartja a többi elemet, ideológiai háttérrel is biztosítva)

A graffitiket sok szempont alapján lehet elkülöníteni. A legjobban az elkészítés helye, a graffiti bonyolultsága, és a stílusa alapján lehet megkülönböztetni őket. A hely szerint lehet *falra* festett graffitikről beszélni, melyek a leggyakrabban láthatóak. Léteznek *vonatra*, vagy más járművekre festett rajzok. Ezekben jól tükröződik a New Yorkban kialakult, közvetítő-csatornaként szolgáló funkció. Így akár az ország egyik feléből a másikba is eljuthat a nevük. Készülhet természetesen *vászonra* egy graffiti, vagy a vázlatfüzetbe (*Black Book*). Itt gyűjti össze a graffitis az ötleteit, itt gyakorol, és sokszor úgynevezett „*vendég rajz*” is kerül ezekbe a füzetekbe barátaitól. Egy másik, speciális felület a *Heaven Spot*. Olyan hely, melyre nehezen készíthető graffiti, vagy veszélyes hely. Ilyen lehet egy autópálya menti fal, vagy egy háztető (*Roof Top*). De a kockázatot kompenzálja az így megszerzett presztízs, innen a neve.

A másik szempontrendszer a graffitik bonyolultságának foka. A legalapvetőbb forma a *Tag*, mely a graffitis vagy csoportjának nevét, szignóját jelöli. Mintegy márkanév funkcionál. Ezután bonyolultságát tekintve a *Throw-up* következik, melyet csak úgy „feldobnak”. Ez már több színből áll, egy színnel kitöltik, egy másikkal pedig a betűk kontúrját festik meg. Jellemzően maximum 1-2 perc az elkészítése. A *Bombing* már ennél több időt vesz igénybe, de még ez is illegális festések alkalmával gyakori típus. Jellemzően szintén 2 színből (általában fekete-króm) készített rajz. Végül a *Piece* következik, melynél sok színt használnak, pontosan festik meg. Általában legálisan festhető falaknál láthatjuk, elkészítésük pedig több órába telik.

Stílus alapján két fő részre lehet bontani a graffitiket. Egyrészt a kezdeteknél kialakult, kerek, egyszerű formák által dominált *Old School* stílus. 1985 után egy másik, térhatású elemekkel tarkított, nyilakat felhasználó, kusza és nehezen kibogozható betűformákat alkalmazó *Wild Style* volt.¹⁵ Hazánkban mindkét stílus a mai napi megtalálható és fellelhető.

3. Kultúra és szubkultúra

A graffiti értelmezéséhez elengedhetetlen annak vizsgálata, hogy az hogyan viszonyul a kultúrához. Ugyanígy, hogy a többségi társadalom hogyan viszonyítja magához. A

¹⁵ Gönczö, Téglás

következőkben a szubkultúrák általános jellemzőivel, funkcióival fogok foglalkozni. Ezt pedig a kultúrához, mint referenciaponthoz viszonyítva vizsgálom meg.

3.1. A szubkultúra életre hívói és viszonya a kultúrához

A szubkultúra egy olyan csoportra vonatkozó fogalmat jelöl, melynek normarendszere a többségi társadalom által elfogadottól eltérő és elhatárolódó. Ugyanekkor mégsem teljesen izolált, s ez általában külső megjelenésében is megmutatkozik. Az olyan normák, értékek, s viselkedési szabályok komplexét nevezhetők így, melyek a szubkultúrát alkotó csoport tagjai magukénak tekintenek. Ezeket elsajátítják és természetesen preferálják. Cohen, akinek munkássága fémjelzi a szubkultúra-elméleteket, a következőképp írja le a fogalmat. Szubkultúra születik akkor, ha az alternatív csoport vonatkoztatási rendszerének új csoportnormái felmerülnek. Kulturálisnak mondható, hiszen a cselekvő saját normáját a csoport egyéneinek cselekvésében vizionlítja. Szubkulturális pedig azért, mert csupán a csoport tagjainak számára közősek a normák. Egy olyan morális környezetben léteznek, melyet a cselekvők preferálnak.¹⁶

Egy társadalom sokszínűségét is mutathatja a szubkultúrák száma abba az értelemben, hogy jelzésképpen szolgál azok mennyisége. Ebből következtetni lehet, hogy mennyire heterogén az adott társadalom népessége. Ugyanakkor a különböző szubkultúrák határai nem válnak el élesen egymástól. Attól függően, hogy tagjainak számára mennyire nyújt lehetőséget az identitásuk megteremtésében, milyen orientációkkal bír.¹⁷ Így szubkultúrák sokasága lát napvilágot annak függvényében, hogy a szubkultúra értékei intézményesített értékek-e. S ezek a szubkultúrán belüli magasabb rendű értékek - melyek nem feltétlenül állnak szemben az általánosan elfogadott értékekkel- mennyire fedik le a kultúra által célokkal bíró tevékenységeit. A szubkultúra jelzés is a kultúrában való aktív részvételre, és a társadalmi normák megbomlására, melyet a normák tüntetőleges áthágása kísér.¹⁸

Kérdés lehet, milyen egyéb indikátorok játszanak szerepet egy-egy szubkultúra kialakulásakor. A már említett Cohan-i vonatkoztatási rendszer szempontjából, ha az egyén szembesül azzal, hogy az elérendő cél elérésére való kísérlete nem valósul meg, akkor

¹⁶ Cohen 1955

¹⁷ Taylor 2002

¹⁸ Kokovič 2004

feladhatja küzdelmét. Ez azonban csak akkor jelenthet számára megoldást, ha meggyőzi magát arról, hogy e cél nem is olyan fontos. Ellenkező esetben be kell látnia, értékrendjének megváltoztatásában találja a helyzetének feloldását.¹⁹ Így egy alternatívát kínálhat a szubkultúra az egyén számára. Ebben a keretben pedig megtalálhatja azokat az eszközöket és lehetőségeket, mellyel elérheti kitűzött célját. Az ezzel járó viselkedési alternatívák pedig a megváltozott alternatív értékrendben gyökereznek. Ennek a változásnak egy magyarázó aspektusa lehet az egyén által érzékelt problémák értelmezése. A társadalomban megfigyelhető és létrejött különböző csoportok nem azonos problémákkal szembesülnek, azok nem véletlenszerűen oszlanak meg. Hiszen a különböző státuszú és élethelyzetű emberek közös problémákkal találkozhatnak. Ugyanígy a társadalom minden tagja számára az azonos körülmények megteremtése is lehetetlen feladat. Így olyan dimenziók mentén differenciálódhatnak a szubkultúrák, mint az etnika, a kor, a nem, a foglalkozási, és egyéb státuszok és szerepek.²⁰ Ennek értelmében természetszerű, hogy a szubkultúrák leggyakrabban azok az egyének között alakulnak ki, akik társadalmi és egyéb pozíciójukból eredően gyakrabban lépnek kapcsolatba egymással, intenzívebb interakcióba kerülnek egymással. Idővel ez a rendszeres kapcsolat alakulhat át közös normarendszerré, ideológiai szemléletté, és közös értékrenddé. Sajátjuknak érzik a másik személy élethelyzetét, ezáltal közösnek tekintik azokat a problémákat is, melyeket észlelnek. Egy hasonló megközelítés szerint szubkultúra jön létre, ha a státuszbeli ütközésekkel szembesül az egyén. Vagy ugyanígy beilleszkedéssel kapcsolatos problémák lépnek fel. Ezeket az általánosan elfogadott normatív és kulturális ellentmondások okozzák számára. Ha pedig ez a konfliktus több egyénnél lép fel, és ők társadalmi kapcsolatba lépnek, csoporttá alakulhatnak. Ezt az elméletet a társadalom periférikus csoportjaira alkalmazták, a deviáns magatartás és a fiatalkori bűnözés értelmezésére használták.²¹

3.2. A szubkultúrák jellemzői és funkciói

Kokovič írásában úgy beszél a szubkultúrákról, mint egy olyan csoportról, mely mindig szoros kapcsolatban áll a szubkulturális jellemzőkkel. A már említett megjelenési módokon kívül a szubkultúra olyan területekre is kihat, mint az öltözködés, az ízlés, a sport

¹⁹ Cohen 1955

²⁰ Cohen 1955

²¹ Taylor 2002

és zene, vagy a szabadidő eltöltése. Ehhez is kapcsolódóan 5 funkciót különböztet meg Kokovič, melyek a szubkultúrák jelentősége nyilvánul meg:²²

1. A szubkultúrák a gazdasági és a társadalmi *rendek ellentmondásaira*, strukturális problémáira kínálnak megoldást.
2. *Szabadságot adnak*, hiszen a kiválaszthatóak olyan értékrendek és ideológiák, melyek segítik az egyént az identitásteremtésre, a hagyományos iskolában, munkahelyen és családban előírtakon túl.
3. Az *alternatívaként* fellépő szubkultúra szimbolikus közösségként a tömegmédiában is megjelenik.
4. A szubkultúrák a *szabadidő eltöltését* strukturálják és alakítják kifejezőelemeikkel.
5. A szubkultúrák lehetőséget teremtenek az *önálló identitásformálásra*, ezzel az egyén egzisztenciális dilemmáit oldják fel. A saját identitás megalkotása szembemegy a számukra előírttal, s néha az összeütközés deviáns viselkedésben nyilvánul meg.

A szubkultúrák zárt szerkezetét Sarah Thornton a *szubkulturális tőke* fogalmának bevezetésével írja le, melyben az elitkultúrához hasonlítja.²³ A zárt közösségi felépítést úgy vezeti le, hogy miként az elitkultúrára az elitista felfogás érvényes, úgy ez az exkluzivitás a szubkultúrákban is felfedezhető. A tudás a kívülállók számára megszerezhetetlen, úgymond kirekesztettként viszonyulnak a csoporthoz. Így mindkét csoporttípus félelme, hogy populáris, és hozzáférhető lesz addigi privilégiumuk, profanizálódnak. Ezzel Bourdieu kulturális tőke fogalmára építve megjelenik a szubkulturális tőke. A korábbiakhoz hasonlóan felöleli a viselkedés, a divat, a hajviselet, a szóhasználat, az ízlés, és más területet is.

A szubkulturális csoportok létrejöttének oka ismét a közös gondolkodásmódban található. Az egyén abban társaságában érzi jól magát, akikkel hasonlóan gondolkodik, hasonló értékek és normák szerint működik. Ilyen társaságban az egyén feloldódik. Így válik számára elfogadhatóbbá egy csoport, s annak nézetei, melyeket érvényesnek is tekint. Ezzel körülrajzolódik az egyén „*referenciacsoportja*”.²⁴ E kölcsönösség és vonzás által fokozódik a csoport tagjai közti interakció és kialakul a csoportszolidaritás egy foka. Az egyén megkapja a szükséges társadalmi megerősítést és visszajelzést a csoporttagoktól, ezzel kialakul a baráti kapcsolat. Az eddigiek alapján látható, hogy egy sajátos paradox

²² Kokovič 2004

²³ Thornton 1995

²⁴ Cohen 1955: 272. o

helyzet állhat elő az egyén számára. Láthatóvá válik, hogy „...*nehezen tud elszakadni az egyén környezetének kultúramodelljeitől, hogyan kényszeríti a csoporttársaitól való függés konformizmusra...*”.²⁵ Ebben a konformizmusban pedig olyan célokkal találkozhat, melyeket nem tud elérni a normatív keretek közt. Így felléphet egy sor alkalmazkodási probléma számára. Ezekre nem talál megoldást az elfogadott és a többség által fenntartott értékrendszeren belül. Ekkor fordul a többi, hasonló nehézséggel küzdő egyén felé, akikkel folyamatos és kölcsönös interakciót épít ki. A fentiek fényében körvonalazódni látszik egy alternatív csoport, maga a szubkultúra.

A szubkultúrák fennmaradása egy másik kérdés lehet. A szubkultúrára adott erősebb társadalmi reagálás akár annak népszerűségét is okozhatja. Példának Taylor punkok és modok negatív ábrázolását hozta, mely a brit sajtóban történt. A „devianciaamplifikációnak”²⁶ nevezett jelenség következtében a szubkultúra iránti érdeklődés megnőtt a fiatalok között és részeseivé váltak. Olyasmi zajlik ekkor le, mint a reklámok világában már ismert: „A negatív reklám is jó reklám” mechanizmus. Ebben az esetben pont a tiltás és az elítélés hozhatja a szubkultúra lázadó jellegének sikerét. Elmondható, hogy az informális és formális szankciókon rendkívül sok múlik egy szubkultúra fennmaradása esetében. Ezentúl fontos kérdés, hogy a szubkultúra tagja mennyire tud azonosulni a csoporttal. Ha egy szubkultúra bizonyos fokú elfogadást kap, akkor könnyen megváltozhat. A csoport tagjai és a többségi társadalom közti kapcsolatteremtés felfokozódik. Az általánosan elfogadott intézményekben való részvétellel megnő az asszimiláció, eltűnnek vagy elmosódnak a szubkultúra határai.

3.3. A graffiti, mint szubkultúra

A szubkultúrák elméleti hátterének vizsgálata után a graffiti elemzése a következő lépés. Annak fényében, hogy hogyan illeszkedik a már vázolt elméleti keretbe. A graffitis szubkultúra kérdésében központi elem a graffitik festése. Ez pedig általában normaszegő magatartásban nyilvánul meg. Azért csak általában, mert a galériákba és a legálisan festhető falakra kikerülő rajzok nem normasértő, deviáns viselkedésből fakadnak. „*Deviáns viselkedésnek azokat a viselkedéseket nevezzük, amelyek eltérnek az adott*

²⁵ Cohen 1955: 273. o

²⁶ Taylor 2002

társadalomban elfogadott normáktól.”²⁷ Ennek tekintetében kijelenthető, hogy a graffiti a szubkultúrákon belül egy speciális alcsoportba tartozik, a deviáns szubkultúrák körébe.

Deviáns szubkultúráról lehet beszélni, ha az magán a deviáns csoporton, vagy a helyi tradíciókon keresztül kapcsolódik a társadalomhoz. Tehát az egyik kritérium a kapcsolat. A deviáns szubkultúrák normaszegő jellegének több értelmezési aspektusa is van, melyek közül kettőt mindenképp érdemes kiemelni. A *freudista értelmezésben* egy ütközéshez hasonló folyamat megy ekkor végbe az egyénben. A biológiai késztetések kerülnek konfliktusba a kulturálisan kialakított szabályokkal, melyek gátként jelentkeznek. Ha ez a gát meggyengül, akkor ez a késztetés a felszínre tör. *Szociológiai szempontból* ellentmondásos magatartási normák ütközésében mutatkozik meg ez a konfliktus.²⁸ Szubkulturális szinten ez látható abban, hogy ha egy csoport magatartási normáiban ellentét keletkezik. Ez akár több különálló csoport viszonyában is létrejöhet. Ekkor ez az ellentét és az ebből levezethető csoport-attitűd tükröződni fog a csoport egyéneinek szintjén is. Ez tükröződés teremtheti meg a csoport koherens értékrendjét, akkor is, ha ez az általánosan elfogadott normák megszegésében mutatkozik meg. Így alakulhat ki a deviáns szubkultúrát összefogó értékösszesség.

Központi kérdésnek tartom a vizsgálatokor, hogy milyen belső konfliktusokat okoz a graffitis számára a normasértés. Tudatában van-e ennek, vagy egyáltalán elismeri-e? Ha elismeri, akkor csatlakozik a többségi társadalom normarendszeréhez, ezzel pedig alátámasztható, hogy deviáns szubkultúráról lehet beszélni. Hiszen a két kultúra kapcsolatának megléte kritériumként szolgál. Arra is keresem a választ, hogy hogyan oldja fel magában ezt a kettős jellegű ellentmondást egy graffitis. A szakirodalomban található elméletet arról, hogyan igazolható a tett az elkövetője számára. Eszerint a *neutralizáció módszere* pont ezt a célt szolgálja. A cselekvő egy mentegetőző folyamatot bonyolít le, amiben gyakran önmagát állítja be, mint szenvedő alany. Gresham és Matza szerint öt ilyen neutralizáló mechanizmust lehet elkülöníteni egymástól.²⁹ Beszélni lehet a *felelősség hátrításáról*, amikor az egyén a normasértő magatartását úgy menti fel, miszerint ő csupán tehetetlenségből cselekedett. Mintegy sodródva a történésekkel. Az *okozott sérelem tagadásának* módszerére jó példa a vandalizmus. Ekkor csupán gyerekcsínynek tekinti tettét, mellyel nem okozott komoly károkat. A harmadik mechanizmus az *áldozat*

²⁷ Andorka 1992: 403

²⁸ Sellin 1996

²⁹ Gresham, Matza 1996

tagadása, mikor is az erkölcsi elítélés feloldható úgy, ha a cselekvő a körülményekre hivatkozik. Ehhez szükséges egyfajta kitartás is. Ugyanígy a *magasabbrendű eszmékre való hivatkozás* is hasonlóan ideológiai csatlakozású. Ekkor a normasértő felülhelyezi a szűkebb csoport érdekeit a többségénél. Ez figyelhető meg a bandáknál és a kluboknál is. Az utolsó igazoló módszer az *elitélők elítélése*. Ekkor az egyén a saját normasértéséről az ítélkezőkre tereli a figyelmet úgy, hogy képmutatónak, vagy személyes rosszindulattól vezérelteknek mutatja be őket. Ezek a módszerek, s alkalmazásuk érdekesnek bizonyulnak. A graffiti-kutatások megerősítik azt, hogy a graffitisek cselekedeteiket nem tartják normasértőnek. Mindemellett tisztában vannak azzal, hogy a többségi társadalom által képzett normarendszert megsértik.³⁰ Így jogosnak mutatkozik annak a vizsgálata is, hogy ezt az ellentmondást miként kezelik.

A szubkultúrák feltárásának másik központi elemét képezik azok a mechanizmusok, szabályszerűségek, értékek, melyek mentén felépül és működik az adott csoport. A következőkben ezeket vizsgálom olyan dimenziók alapján, hogy milyen értékek, tradíciók és szokások uralkodóak. Továbbá, hogy ezek milyen folyamatok által épülnek a szubkultúrába, az oda tartozó egyénbe.

A *mertoni anómia* elmélet a szubkultúra-kutatásokban központi szerephez jut. Kimondja, hogy ha egy rendszerben a célok és az intézményes eszközök között differencia lép fel, akkor anómiás állapot alakul ki.³¹ Ez a deviáns szubkultúrák szempontjából is jó kiinduló tézis. Abban az értelemben, ha valaki azért érzi közösnek a graffitisekkel az értékrendjét, mert az alternatív megoldást kínál egy olyan cél elérésére. Olyan célhoz, melyhez az intézményes keretek közt nem találja meg az ennek eléréséhez szükséges eszközt, vagy eszközöket. Ehhez kapcsolódóan Rácz József egy rendkívül jó felvetéssel él egyik írásában. Ez a cél a *deviáns karrier* lehet, melyet ekképp ír le: „*A graffiti szubkultúra kialakulásának és negatív megítélésének egyik lehetséges magyarázata az ún. deviáns karrier lehetősége, amelyet a szubkultúra biztosít tagjai számára*”.³² Ennek értelmében a szubkultúrában az egyén megszerezheti azt a státuszt, és az ezzel járó megbecsülést, amit a többségi társadalom kereteit képező rendszerben nem tudott. Elmondható tehát, hogy az általam már említett „szuperértéket”, mellyel a szubkulturális értékek többsége is értelmezhető az nem más, mint az elismerés, elismertség. Itt fontos

³⁰ Rácz 2005

³¹ Merton 1980

³² Rácz 2005

leszögezni, hogy ez nem feltétlenül azonos a hírnévvel, bár esetenként nehéz elválasztani őket. De hogyan értelmezhető ez a *szubkulturális státusz*? Az elismerés csak a saját szubkultúrán belül érvényes és feldolgozható. Hiszen a graffitik, azok stílusa és jelentése csupán a szubkultúra tagjainak számára hozzáférhető és kódolható. Ezt támasztja alá az elitkultúrák és szubkultúrák exkluzivitásának párhuzama is. A graffitisek elismertséget csak csoporttársaik szemében, az ő viszonyrendszerükben tudják elérni. Egy graffitisekkel készült interjú kutatásban arra kérdeztek rá, hogy kit tartanak közönségüknek? Ott ez a választ olvasható: „...*főleg azoknak az embereknek, akik tudják mi van kiírva, meg belelátanak...*” „...*Saját magunknak csináltuk...*”.³³ Ebből is kiolvasható, hogy a graffitisek saját csoportjukat, a graffiti szubkultúra tagjait tartják referenciacsoportnak. Ők a graffitik úgymond célközönsége. Ennél jobban nem is lehetne kifejezni, akik „belelátanak”. Ezzel nem csak a graffitik kiolvasásának képességét határozta meg az interjúalany, hanem a szubkultúra egész rendszerének ismeretét.

A kultúra kialakulását és az azt képviselő és továbbörző értékeit azonban át is kell adni valamilyen közegen. Ezeket a verbális és non-verbális, sokszor megfigyelésen alapuló „instrukciókat” aztán az egyén értelmezi és beágyazza saját világába. Ugyanez a folyamat megtalálható természetesen a szubkultúrák fennmaradása, fejlődése során is. Ez nevezhető *tanulási folyamatnak*. Ez természetesen nem feltételez szándékosságot és írott formát, látens módon is magáévá teheti az egyén. A dolgozat esetében fontos szerepet kap a szubkultúrán belül a graffiti, mint normasértő magatartás. Ez pedig nem formális szabályokon át jut el az egyénhez, hanem tettekből és más megnyilvánulási formákból sajátítható el. Ide értve a beszédet is. Így a vizsgált szubkultúra normarendszerét képző ideológiát a csoport tagjai adják át egymásnak, talán a szájhagyományhoz hasonlítható módon.³⁴ Íratlan szabályokról lehet beszélni, melyek a szubkultúra zártságát és deviáns aspektusát nézve a becsületkódex ideológiailag „jól csengő” nevét is viselhetnék. A szakirodalomban fel-felbukkan a graffiti szubkultúrájának két jól meghatározott státuszú szereplője, a *Mentor* és a kezdő graffiti, a *Toy*. A mentor feladata bevezetni az újoncot a graffiti világába, megismertetni vele az íratlan szabályokat, segít elsajátítani a szubkultúra értékeit. A mentorság intézménye ebben a formában viszont nem létezik. Ezt erősíti meg a számos interjúrészlet, mely a kérdést vizsgálta. „*Nem volt senki. Mi egymástól tanultunk.*”, „*Egy-két tanáccsal ellátott azért az idősebb generáció...*”³⁵ hangzik egyfelől, „...*ehhez*

³³ Baranyovics 2009

³⁴ Matza 1964

³⁵ Baranyovics 2009

*kell egy közeg.*³⁶ hangzik máshol. Ez azt mutatja, hogy a szubkultúrán belül egy nagyobb társaságtól lehet ezeket a mintákat elsajátítani. Nem egy személytől tudják a szubkultúra normáit átvenni, a közeg, a csoport tagjai egymást segítik. A tanulás egy másik jól látható folyamata a nyelvezet, a szakzsargon kialakulása. Olyan komplex és kívülálló számára gyakran értelmezhetetlen kifejezésekkel élnek, mely maga is a normatív kultúrával való szembenállást tanúsítja. Ennek a szaknyelvnek a viszonya a standard nyelvhez jól reprezentálja a csoport és többségi társadalom viszonyát.³⁷ S ismét az elzárkózást és a többség kirekesztését mutatja.

A graffitis szubkultúrában különféle *szabályszerűségek, tradíciók* élnek, amiket eltanulnak egymástól a csoport tagjai, ahogy ezt láthatni a fentiekben. Ilyen szabály lehet a templomok, műemlékek, temetők falának megkímélése a graffitiktől. Úgymond ezek a helyek védelmet élveznek. Továbbá többször is fellelhető az a kijelentés, hogy a graffitisek igyekeznek olyan helyekre festeni, ami nem magántulajdon, vagy egy frissen festett ház. Inkább előnyben részesítik az olyan helyeket, amelyeknek *„nem konkrét személy a tulajdonosuk.”*³⁸ Ez pedig beleilleszkedik a már tárgyalt normaszegési igazolásoknak abba a kategóriájába, mely az okozott sérelem tagadására irányul. Így az arc nélküli város középületei eshetnek áldozatul, melyeknek *„nincs gazdája”*. De ugyanígy értelmezhető a panellakások és bérházak összefestése, hiszen az sem egy ember tulajdona. Ezenkívül egy visszacsatolás is felfedezhető ebben. A graffitis azzal, hogy eszerint cselekszik, reflektál a többségi társadalom normarendszerére. Ez pedig ismét a szubkultúra egyik kritériumát, a többségi kultúrához való kapcsolódást jelenti. Egy másik motívuma a hazai graffitis szubkultúrának, a *hierarchia* rendszere. Így a kezdő Toy-nak fejlődnie és jobbá kell válnia a „szakma” szemében, hogy elismerjék, elérje a „szuperértéket”. Ennek egy gyakorlati példája, hogy a graffitisek nem találomra festenek egy másik graffitire, ha helyszűke van.³⁹ Mérlegelik, hogy ők és az, akinek a graffitijét lefestenék milyen viszonyban állnak egymással a hierarchia lépcsőjén. Ugyanígy a rutinos graffitis csoportok elvárják, hogy tudjanak arról, ha az általuk felderített és kitapasztalt pályaudvarokon kezdő graffitisek festenek. Minderre azért van szükség, hogy tudomást szerezzenek arról, ha valami probléma lépett fel graffitizés közben, vagy valami másért jobban oda kell majd figyelni. Ezeket a pályaudvarokat és rendező állomásokat gyakran *„Home Yard”*-nak hívják a

³⁶ Gönczö, Téglás

³⁷ Baranyovics 2009

³⁸ Baranyovics 2009

³⁹ Ez jellemzően a legális falak esetében áll fenn a felületek korlátozott mennyisége miatt.

graffitis csoportok. Tehát nem saját területről, territóriumról beszélünk. Csak egy olyan helyszínről, mely adott graffitis csoportok által gyakran látogatott, ahol otthon érzik magukat, mert ismerik minden szegletét. Innen a „Home” jelző is. Egy másik, közismertebb példa alapján is megfigyelhető a hierarchia rendszere és megjelenése a graffitis szubkultúrában. 2006-ban a MÁV és a graffitisek között „tűzszünet” kötött, mely akkor gyakran kapott helyet a híradókban és cikkekben.⁴⁰ Közel 40 graffitis állapodott meg a MÁV-val, hogy amennyiben a vasút pótkocsikat és tűzfalakat biztosít, a graffitisek megkímélik a többi szerelvényt. Ez azonban rövidéletű időszak volt. Mi lehetett ennek az oka? A MÁV nem a „megfelelő” embereket kereste meg, nem velük egyeztetett, hiszen nem ismerte a hierarchikus viszonyokat. Ehelyett 40 olyan graffitissel tárgyalt, akik nem voltak „illetékesek” ebben. Eközben egy budapesti graffitis boltban, mely közkedvelt találkozóhelye volt a magyar szcénának, egy erről szóló cikk volt kiragasztva a falra. Fölé írva, hogy „árulók”. Így eshetett meg, hogy amíg a MÁV annak tudatában, hogy megegyezés történt, a magyar graffitis szubkultúra tényleges tagjai semmisnek tekintették ezt. Látható, hogy egészen eltérő felfogásban gondolkodnak a szubkultúra tagjai, s ez a graffitisek egy egész sajátos látásmódjában is megfigyelhető. *„El se hittem: eddig vak voltam, vagy hogy jártam az utcán?”*⁴¹ Ez a mondat rendkívül jól jellemzi a graffitisek látásmódját és azt, hogyan hasonlítják magukat másokhoz. A különbséget abban fedezik fel, hogy sokkal többet látnak a városból. Felfigyelnek rengeteg dologra és minden apró változást a város graffitijeivel kapcsolatban észrevesznek. Az sem kizárt, hogy más funkciókat érzékelnek a városban, más perspektívából látják azt. Ilyennek láthatóak a graffitis szubkultúra legfontosabb mozzanatai és felépítése, mely elméleti keretül fog szolgálni a későbbi kutatás szempontjából.

4. Értékek, értékrendek

A szociológia definíciója alapján értékek az *„olyan kulturális alapelvek, amelyek kifejezik azt, hogy az adott társadalom mit tart kívánatosnak és fontosnak.”*⁴² A következőkben azt vizsgálom meg, hogy mely értékeket tartják dominánsnak a magyar társadalomban, s melyeket az ifjúság körében. Ezáltal felvázolható egy uralkodó értékrend a többségi társadalom szempontjából, mely segítségemre lesz a továbbiakban. *Értékrend*

⁴⁰Forrás: <http://axel.hu/cikk/axel.hu/28635>

⁴¹Gönczö, Téglás

⁴²Andorka 1992: 376

alatt az értékek olyan hierarchikusan szerveződő csoportja értendő, melynél az egyik érték előnyben részesítésével együtt jár más értékek alacsonyabb preferáltsága, vagy éppen kizárása.⁴³ Ezután pedig vetek egy pillantást azokra az értékekre, melyeket a graffitis társadalom tart fontosnak, s mely alapján szervezik szubkultúrájukat. Így három csoport-értékrend ismerhető meg, melyeknek az összehasonlítása a dolgozat tárgyát képező kutatásnak is szerves részét fogja alkotni.

4.1. Mi érték a magyarnak?

Elsőként a hazai értékrend változás folyamatának legfontosabb jellemvonásait szükséges megvizsgálni. Füstös László és Szalma Ivett tanulmánya az 1978-2008 tartó időszakot felölelő értékrend-változást vizsgálja.⁴⁴ Két nagyobb időszakot lehet elkülöníteni a *Rokeach-teszten*⁴⁵ alapuló kutatásban, melynek válaszvonalában egy értékrend változás volt megfigyelhető. Az első szakasz a 1989/90-ig tartó kommunista időszak értékmotívumait vezeti végig. Megfigyelhető volt, hogy két típust különböztethetünk meg az értékrendek dimenziói alapján. A szerzők „hivatalos” és „ellenzéki” értékrendeknek nevezték el ezeket. Így a „hivatalost” képezték ebben az időszakban *A Haza biztonsága* és a *Béke*, melynek indikátora a kommunista pártapparátus volt. Ezzel szemben az „ellenzéki” értékek közé sorolták *A családi biztonság*, *a Belső harmónia*, és az *Igazi szerelem* értékeket. Ennek az összesen öt értéknek a mentén lehetett jól megfigyelni a változásokat. Az 1989/90 években egy váltás következett be, mikor a „hivatalos” értékek fontossága csökkenni kezdett, az „ellenzékieké” pedig nőni. 1989-ig megfigyelhetünk egy válaszvonalat az értékekben, mely a *racionális-intellektuális*, illetve a *vallási-közösségit* képviselő értékek között húzódott. Az ezt követő időszakban ez a válaszvonal duplikálódott, így létrehozva egyfelől egy *racionális-intellektuális/vallási-közösségi* dimenziót, és egy új, *szabad szellemű aktivitás/figyelmesség passzivitás* vonalat. A második szakaszban, az 1990-es években már hazánkban is érzékelhető volt a posztmateriális értékek előtérbe kerülése és a materiális értékek szerepének csökkenése. Így például az *Egyenlőség* és *Társadalmi megbecsülés* értékek ereje csökkeni látszott, s helyüket olyan

⁴³ Kamarás 2010

⁴⁴ Füstös, Szalma: 2010

⁴⁵ A Rokeach-teszt egy kvantitatív értékrend-vizsgálati módszer, melynél adott célokra és eszközökre vonatkozó értékeket kell sorba rendezni fontosságuk szerint a válaszadóknak.

értékek vették át, mint a *Boldogság* vagy az *Anyagi jólét*. De ez a változó tendencia csak az ezredfordulóig volt megfigyelhető. Ekkor az addig erősödő értékek fontossága nem növekedett tovább, sőt csökkenésbe kezdett. Szintén Füstös László és Szalma Ivett tanulmányában szereplő, a Rokeach-teszt eredményeit kiértékelő táblázat és grafikon alapján könnyen értelmezhető a különböző eszköz- és célértékek fontosságának változása az 1978-2008 tartó intervallumban. Mivel dolgozatom szempontjából a jelenleg domináns értékek megnevezése a fő szempont, ezért csak ezekkel fogok jelen esetben foglalkozni.⁴⁶

Eszerint 2008-ban a vizsgálatok alapján a legpreferáltabb célértékeket, melyek mint élelcélok jelennek meg az egyéneknél, a *Családi biztonság*, a *Boldogság*, a *Béke*, *Belső harmónia*, az *Anyagi jólét*, az *Igaz barátság* és az *Igaz szerelem* voltak. Az ezek eléréséhez szükséges eszközértékek legfontosabbjait pedig a *Felelősségteljes*, a *Szavahihető*, a *Bátor*, *gerinces*, a *Szeretettel teljes*, az *Értelmes*, az *Önálló*, a *Segítőképző*, a *Jókedélyű*, és a *Fegyelmezett* értékek képezték. Így látható, hogy a legfontosabb célok a stabilitásra és a kiegyensúlyozottságra vonatkoznak, az ezekhez való eljutást pedig a megbízhatóságon keresztül látják lehetségesnek az emberek.

4.2. Az ifjúság értékképe

Az ember értékfejlődésének szempontjából az ifjúkor kiemelt szerepű. Ekkor kerül direkter módon kapcsolatba olyan jelenségekkel, melyek által kezd körvonalazódni értékképe. Megnyílik számára a jövő, mint referenciapont, énképe változik. Egy Dél-Alföldön végzett 2004-es kutatás a 14-21 éves korosztályban a fiatalok érték-rendszerének feltérképezését végezte el materiális és posztmateriális értékek bontásában. Az egyes értékek pedig 7 csoportba lettek összevonva.

⁴⁶ A teljes értékskálát tartalmazó diagramokat lásd az 1. melléklet és a 2. melléklet alatt!

		Teljes minta átlag
Posztmateriális érték-attitűdök	Önmegvalósítás-skála	18,1
	Társas kapcsolatok	23,5
	Segítségnyújtás-skála	16,3
	Egészségi állapot jelentősége	18,5
Materiális értékattitűdök	Anyagi javak fontossága	15,6
	Társadalmi-persztízis-skála	14,5
	Divatkövetés-skála	18,1

1. táblázat Materiális és posztmateriális értékek a fiataloknál⁴⁷

Jól láthatóvá vált, hogy a megkérdezetteknél a posztmateriális értékek nagyobb súlyt képeznek. Közülük is a *Társas kapcsolatokra* és az *Önmegvalósításra* és a *Segítségnyújtásra* irányuló értékcsoporthoz emelkedtek ki. A materiális értékek tekintetében pedig elmondható, hogy a *Divatkövetéssel* kapcsolatos értékek voltak a legfontosabbak.⁴⁸ Bauer Béla szintén végzett vizsgálatokat ebben a témakörben, az *Ifjúság 2000* kutatás adatai alapján. Ő a következőképpen csoportosította az értékeket:

1. *„Ideologikus érték: tudatos, szavakban megfogalmazott, általános érvényre igényt tartó alapelv.*
2. *Normatív érték: verbálisan megfogalmazandó, nem mindig tudatos, minősítő, ítélkező állásfoglalás a mindennapi élet, a mindennapi tudás szintjén.*
3. *Praktikus érték: alakja a tényleges viselkedés.*”⁴⁹

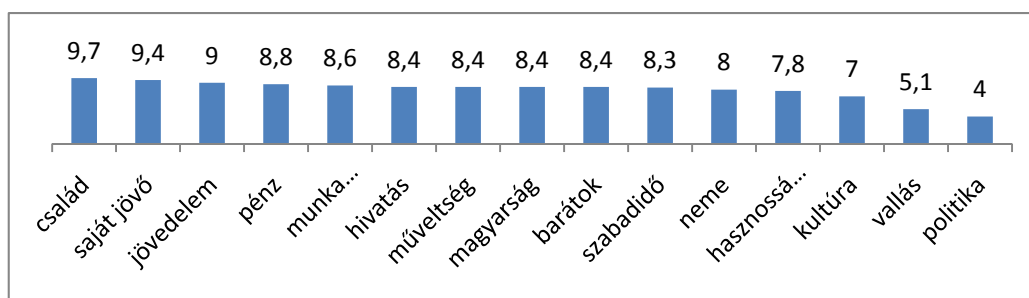
A kutatás a 14-29 évesek között zajlott. Sok egyéb mellett megállapítható, hogy az „ifjúsági kultúrákra” jellemző jelenségek - mint például a drog- és alkoholfogyasztás-általánosságban elutasítottak értékelhető. Ezentúl a rasszokhoz való viszony összetettebb képet mutat. A színes bőrűeket és a zsidókat inkább elfogadják, míg a cigánysággal szemben ennél elutasítóbbak a fiatalok.⁵⁰ Az általam relevánsnak tartott részben összesen 15 értéket kellett 1-10-ig tartó skálán fontosság szerint értékelniük a megkérdezetteknek, melyek a következőképpen alakultak.

⁴⁷ Skultéti, Pikó 2008 1. táblázat alapján

⁴⁸ Skultéti, Pikó 2008

⁴⁹ Bauer 2002: 203. o

⁵⁰ Bauer 2002

1. ábra A fiatalok értékpreferenciája⁵¹

Eszerint legfontosabbnak a *család*, a *saját jövő* és a *jövedelem* értékeket tartották a megkérdezettek, mely összecseng az előzőekben, a Rokeach-teszt alapján körülírt stabilitásra törekvő célértékekkel. Azt is érdemes megemlíteni, hogy a kultúra, a vallás és a politika nem képeznek fontos értéket ebben a korosztályban a kutatások szerint. Bauer további megállapításokat is tesz. Eszerint a már kategorizált értékek közül az ideológiai meghatározó dimenziók az iskolai végzettség és a szűk környezet. A normatív és praktikus értékek közti határ pedig nem egyértelmű, nem éles.⁵² Összegezve elmondható a két kutatás alapján, hogy a fiatalok olyan értékeket preferálnak, melyek a családhoz, a társas kapcsolatokhoz, a stabilitáshoz, és a jövedelemhez kapcsolódnak.

4.3. Értékek a graffitiben, a graffitisek értékei

A dolgozat egyik részét képező értékrend és értékrendszer összehasonlításhoz szükséges a graffitisek értékeiről is beszélni. A szakirodalmakban nem találhatóak olyan fejezeteket, melyek ezzel a kérdéssel foglalkoznának. Így más témákat érintő szövegrészeket használtam fel, s kiemeltem abból azokat a sorokat, melyek relevánsak. Az eddigiekben már volt szó a „szuperértékről”, melyet az *elismerés/elismertség* értékének leírására használtam. Ez olyan sarkalatos része a graffitisek szubkultúrájának, amiből levezethető és amivel magyarázható egy sor másik érték is. A szakirodalmakban fellelhető érték-ként értelmezhető fogalmak nem különíthetők el egyértelműen egymástól. Sokszor csak viszonyuk által tudjuk értelmezni azokat. Azonban a könnyebb kezelhetőség érdekében meg kell próbálni rendszerbe, kategóriákba foglalni ezeket. Így három egymásba akár

⁵¹ Bauer 2002: 215. o

⁵² Bauer 2002

átnyúló, közös tartományokat is tartalmazó kategóriát lehet létrehozni, melyek a következők:

1. *Részvételre vonatkozó értékek*: ide sorolom mindazokat az értékeket, melyek a szubkultúrában való részvételre vonatkoznak.
2. *A graffitikre vonatkozó értékek*: az ide tartozó elemek látszólag a graffiti külső fizikai megjelenésére vonatkoznak, de látens módon értékeket közvetítenek.
3. *Szuperértékre vonatkozó értékek*: a kategóriát azok a fogalmak alkotják, melyek a legdirektebb módon kapcsolódnak a szuperértékhez.

A *részvételre vonatkozó értékek* közé tartoznak azok, amik a szubkultúra tagjai részvételének aktivitására vonatkoznak. A graffitisek azt tekintik saját maguk közül valónak, akik nem csak szignójukat írják mindenhova, hanem festenek is graffitiket. „*Most őszintén, akárki képes lenne összetagezni az egész várost, ha körbemegy rajta.*”⁵³ A hangsúly pedig a mindenkin van, tehát az lehet részese a szubkultúrának teljes mértékben, aki aktívan és a graffiti minden részterületét lefedve ténykedik. Akik csak tagelnek, azokat a többi graffitist sem tiszteli. Ugyanerre a részvételre mutat az újítás igénye és ennek elvárása a csoport többi tagja felől. Hiszen a folytonos megújulás feltételezi az egyediséget és a szubkulturális keretek közti biztos mozgást. Szintén ennek a kategóriának az eleme az egymás felé való folytonos bizonyítás. Hiszen a tagok csak a saját vonatkoztatási csoportjukban tudják önmagukat és társaikat értelmezni. Úgy is meglehet fogalmazni, hogy ez „*kriminál élet, csak az tudja, aki ebben él.*”⁵⁴ A második kategória magukra az *alkotásokra vonatkozó értékek*, elvárások. Ide tartozik a minőség – stílus – pontosság hármasa. A pontosság által determinál minőség alapvető feltétele a stílusnak, mint a kategória legértékesebb elemének. Ahogy a dolgozat elején már említettük a stílus az, ami egy graffitist graffitissé tesz. Ez emeli ki a többiek közül, s ez szolgál védjegyeként a későbbiekben. Az utolsó kategóriába azok az elemek kerültek, melyek az *elismerés/elismertség* közvetlen „előszobájaként” szolgálnak. Ahogy neve egyre több helyen látható lesz, úgy kezdik megismerni őt. Ezért preferálják sokszor a forgalmas útvonalak mentén való graffiti festést. Így ha ez minőségileg is elfogadható módon készül, akkor a csoporttag megszerezheti az elismertséget. „*A munkái minőségével,*

⁵³ Baranyovics 2009

⁵⁴ Gönczö, Téglás

keménységével.”⁵⁵ - mondja egy interjúban az egyik graffitis. Ezzel pedig kivívja a csoporttársak szemében a tiszteletét.

Részvételre vonatkozó értékek	A graffitikre vonatkozó értékek	Szuperértékre vonatkozó értékek
aktivitás a szubkultúrában	stílus	ismertség
újítás	minőség	tisztelet
bizonyítás	pontosság	

2. táblázat A kategóriák által tartalmazott értékek

Összefoglalva azt látható, hogy tényleg elmosódó egy-egy értékkategória határa, rendkívül integráltan és összefüggően jelenik meg a graffitisek értékrendszere. Azonban halványan felfedezhető egy kategóriák közt kialakuló hierarchia. Az első kategória csupán a csoporttagságot érintő értékeket öleli fel, a második már az ebben a csoportban való tevékenységet értékeli, a harmadik csoport pedig az első kettőnek az együttes meglétéből és feltételezéséből származik. Emellett Bauer értékkategóriáival is párhuzam található. Az által ideologikusnak nevezett kategória megegyezik a szuperértékre vonatkozó értékek kategóriájával. Itt is általános érvényű alapelve található. A normatív értékek kategóriája pedig a graffitire vonatkozó kategóriával egyezik meg. Ebben találhatjuk a minősítő értékeket. A praktikus értékek kategóriája pedig a részvételre vonatkozóval egyezik meg, ahol a tényleges viselkedést felölelő értékek helyezkednek el. Továbbá ebben a kategória rendszerben is a graffitire és a részvételre vonatkozó kategóriák határai mosódnak össze.

5. A graffiti megítélésének aspektusai

A következőkben azt vizsgálom, hogy milyen megítélést élvezhet a graffiti jelensége és milyen aspektusokról történhet ez. Amikor a devianciákat és ez esetben a deviáns szubkultúrákat vizsgálja a kutató, akkor óhatatlanul magában hordozza a többségi norma szempontrendszerét.⁵⁶ A *cimkézéselmélet*, mely bevett vizsgálati módszertan, a többségi habitus által képviselt módon közelíti meg a megfigyelési tárgy. Ez gyakran az objektív következtetések rovására megy. Maga az elmélet részben a konfliktuselméletekben

⁵⁵ Gönczö, Téglás

⁵⁶ Rácz 2005

gyökerezik. Olyan helyzetekben kap erőre, amikor „*bizonyos egyének megkísérelnek meggyőzni másokat arról, hogy szabályszegő módon viselkednek.*”⁵⁷ Ez a megközelítési mód pedig rányomja bélyegét a graffiti vizsgálatára, annak módszereire, és magára a megítélésére is. Hiszen rendkívül nehéz mind a kutatónak, mind a graffitiről nyilatkozóknak elvonatkoztatnia saját univerzumától. Beleképzelni magát egy számára idegen viselkedésformákból építkező szubkulturális keretbe. Gyarmati Andrea három olyan megközelítési és értelmezési szempontot vázol fel, melyek jól tükrözik a graffiti ilyen jellegű magyarázó tényezőit.⁵⁸ Ily módon lehet tekinteni a graffitire úgy, mint a városban megjelenő „*vizuális környezetszennyezésre*”. Abban a közegben létezik, ahol a köztér senkié és egyben mindenkié. Ezért a köztérrel azt lehet csinálni, amit csak akarunk. Egy másik értelmezési konstrukció a graffitit, mint „*magamutogatást*” értelmezi. Egy olyan közvetítő médián jelenik meg, mely a hirdetésekhez és plakátokhoz hasonlítható, csupán azzal a különbséggel, hogy a graffiti illegális. Végezetül egy harmadik megközelítéssel is meghatározható, ami szerint a graffiti nem más, mint „*lázadás*”. Érezhető, hogy a fenti fejtegetések erőteljes alkotója a normatív társadalom felőli megközelítés. Az abban értelmezhető rendszer, a közös értelmezési univerzum. Szintén ebben a Gyarmati Andrea által, 2006-ban végzett kérdőíves vizsgálata azt kutatta, hogy az I. kerületi iskolákban hogyan ítélik meg a graffitit az általános iskolások és a gimnazisták. A téma szempontjából releváns tematikus blokkok a két csoportban nem teljesen voltak megegyezők, de átfedésben voltak. Arra irányultak, hogy a megkérdezettek szokták-e figyelni a graffitiket iskolába menet, láttak-e olyan graffitit, ami tetszett nekik, ők maguk szívesen festenének-e graffitit, hogyan büntetnék a graffitizőket, és zavarják-e őket a graffitik?

Az általános iskolások tekintetében elmondható, hogy összességében pozitívan, de semmiképp sem negatívan viszonyulnak a graffitikhez. A válaszolók 90 százaléka már látott olyan graffitit, amely tetszett neki, és 46 százaléka szokta is őket figyelni. A konkrét tevékenységgel, hogy ők maguk graffitiznének-e, meglepő adatok találhatók. Legális körülmények között 60 százaléka festene graffitit, s éjjel, mikor senki sem látja őket, a gyerekek 38 százaléka graffitizne. Utolsó pontként a szankcionálást vizsgálta meg közelebbről. Az általános iskolások jellemzően három formát tartanak jó megoldásnak, a lemosást, a pénzbírságot, és ezek kombinációját. A gimnazisták körében a megkérdezettek 50 százalékát nem zavarják graffitik. Legális falakra 57 százaléka festene, s 13

⁵⁷ Douglas 1984: 194

⁵⁸ Gyarmati 2006

százalékuk már graffitizett is. A büntetésre vonatkozó válaszaiknál a jellemző attitűd a graffiti szankcionálásának hiánya, nem büntetnék. Azok között, akik említették ennek valamilyen formáját, a leggyakoribb válasz a lemosás, a pénzbírság, és a kártalanítás volt. Összességében megállapítható, hogy a megkérdezettek viszonya a graffitihez, és a graffiti megítélése inkább pozitív mindkét csoport esetében. Maga az aktív részvétel, hogy ők maguk is fessenek graffitit, jellemzően preferált volt. A szankciók tekintetében pedig az mondható el, hogy főként az okozott kár megtérítésére irányultak a leggyakoribban megjelölt formák, nem a graffiti általános tiltására.

Az eddig leírtak alapján levonható az a következtetés, hogy a graffitinek a szakirodalmak tükrében erős *dichotóm megítélése* van. Hiszen a többségi társadalom egyfelől devianciaként és büntettként tekint a jelenségre. Ugyanekkor ugyanez a csoport el is ismeri mint művészet, és helyet ad neki a galériákban.⁵⁹ A különbség pedig valószínűleg a megjelenés helyéből és a normatív ízlés rendező elveiből fakad. Úgy, hogy a szubkultúra termékét és a szubkultúrát nem a saját rendszerében értelmezné, s annak viszonyában ítélné meg. Ezt a kettősség látható akkor is, amikor reklámokban köszönnek vissza a graffiti jegyei. Számos cég felismerte azt, hogy a jelenség reklámértékkel is bír, az öntörvényűséget, az egyediséget, és az ismeretlen érdekességét sugározva.⁶⁰ De hogyan is látható ezt a kérdést? A graffiti büntetendő és elítélendő, vagy művészet és önkifejezés, egy olyan része a mindennapjainknak, ami autonómiára jogosult? Kutatásom és szakdolgozatom további része ennek a lehetőség szerinti feloldására és feltárára vonatkozik. Egy olyan magyarázat megkeresésére, mely értelmezi e kettősséget és elhelyezi benne a graffitit.

6. Az empirikus kutatás módszertana

6.1. A kutatás tárgya

Szakdolgozatomban a már meghatározott graffitis szubkultúra társadalmi megítélését fogom vizsgálni. Aszerint, hogyan vélekedik arról a többségi társadalom fiatal korosztálya. Ezért a kutatás fő tárgyát képezi három vizsgált csoport jellemzőinek hasonlósága és eltérése. A három csoportot a graffitisek, a graffiti ismerőssel rendelkezők, és a graffitis

⁵⁹ Rác 2005

⁶⁰ Bodó 2004

ismerőssel nem rendelkezők alkotják. Ezenkívül a graffitisek vizsgálatához kontroll csoportként a 2005-ös ESS adatbázis elemeit is felhasználok.

6.2. Hipotézisek

A dolgozat elején körvonalaztam azokat a dimenziókat, melyre hipotéziseimet építem. Ezeket az alábbiakban fejtem ki részletesebben:

Első hipotézisemet képezi a graffiti kontextusának vizsgálata. Feltételezésem, hogy a graffiti jelenségének leírásához, megjelöléséhez használt fogalmi keret eltérő a vizsgált csoportok körében. Míg a graffitisek és a graffitis ismerőssel rendelkezők hasonlóan értelmezik a graffitist, addig ettől eltérően az ismerőssel nem rendelkezők.

Második hipotézisem szerint a graffitisek és azok a megkérdezettek, akiknek van ismeretségük graffitisekkel, toleránsabbak a deviáns viselkedésekkel, mint a többi megkérdezett.

Harmadik hipotézisem az értékrendekre irányul. Eszerint az egyes értékrendek vizsgált csoportonként jól elkülönülnek. A graffitis ismerőssel rendelkezők és a graffitisek domináns értékei közel állnak egymáshoz. A graffitis ismerőssel nem rendelkezők által fontosnak tartott értékek ezektől eltérnek.

Negyedik hipotézisem a graffiti elfogadásának mértékére vonatkozik. Akiknek ismerősi köre bír graffitisekkel, azok pozitívabban ítélik meg a graffiti jelenségét. Ez a szankcionálás enyhébb mértékében, a kisebb társadalmi távolságtartásban, a graffiti illegálisabb megjelenésének elfogadásában is megmutatkozik.

6.3. Vizsgálat helye és ideje

A kutatást önkitöltő kérdőíves vizsgálat alapján végeztem mindhárom csoport esetében. Összesen 129 kérdőívet töltöttek ki a megkérdezettek. A többségi társadalom két csoportjában végzett lekérdezésnél, mint kérdezőbiztos én is jelen voltam. Ezt azért tartottam szükségesnek, hogy az esetlegesen felmerülő problémákat és módszertani

nehézségeket rögzíteni tudjam. Az itt lekérdezett kérdőívek tematikus blokkjai felölelték a hipotézisek vizsgálatához szükséges dimenziókat. A többségi társadalomban végzett kérdőívezés a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi karán, 2010. december és 2011. március között zajlott.⁶¹ A graffitisek közti adatfelvétel pedig 2011. január és március közt valósult meg, egy budapesti graffitis boltban.⁶² Azért döntöttem e helyszín mellett, mert nagy valószínűséggel kellő számú graffitis megfordult itt az említett időintervallumban. Budapesten összesen 3 graffitis bolt működik, ezek közül kettő található a belvárosban. Én a 7. kerületi, galériaként is működő Shopp-ban helyeztem el a kérdőíveimet. Ezeket pedig rendszeresen összegyűjtöttem és újra feltöltöttem, így biztosítva a folyamatosságot.

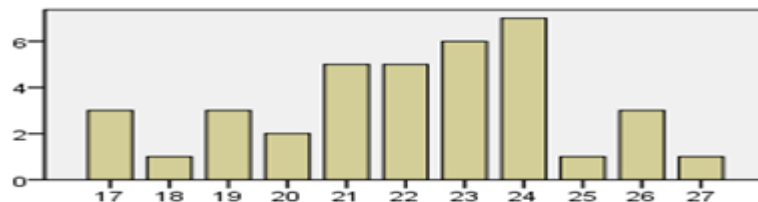
6.4. A minta főbb jellemzői

A dolgozatban összesen négy csoport paramétereit vizsgálom. A graffitisek és a többségi társadalom körében nem valószínűségi kiválasztáson alapuló mintavétel valósult meg. Többségi társadalomként a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi karának hallgatóit választottam. Habár ez egy speciális csoportnak tekinthető, és valójában nem fedi a többségi társadalmat, mégis jól kifejező a kortárs csoportra nézve. Fontos kiemelni, hogy a dolgozat további részében a kutatási kérdésem fényében névlegesen őket, a Kar hallgatóit tekintem többségi társadalomnak. A kutatásba az egyszerűen elérhető személyeket választottam ki. Ennek egyik oka pedig a gyorsaság és az egyszerűség volt. Másik indok a teljes Karra vonatkozó adatok hiánya volt. Nem rendelkeztam az alapsokaságról elegendő információval, ezért sem a rétegzett, sem a kvótán alapuló mintavételt nem tudtam megvalósítani. Továbbá a graffitisek körében sem található az alapsokságra vonatkozóan megbízható adat. A graffitizés illegális jellege miatt így arra sem, hogy milyen az alapsokaság összetétele. Ezért valószínűségi mintavételi eljárásokra nem volt lehetőségem. A vizsgált csoportok a következőképp oszlottak meg. A graffitisek körében 37 válaszadó volt. Nemek szerint homogén képet alkottak, mely nem meglepő, hiszen a graffitis szubkultúra egy „maszkulin ifjúsági szubkultúra”, melyre jellemző a

⁶¹ A Karon lekérdezett kérdőíveket lásd a 14. melléklet alatt!

⁶² A graffitisek közt lekérdezett kérdőíveket lásd a 15. melléklet alatt!

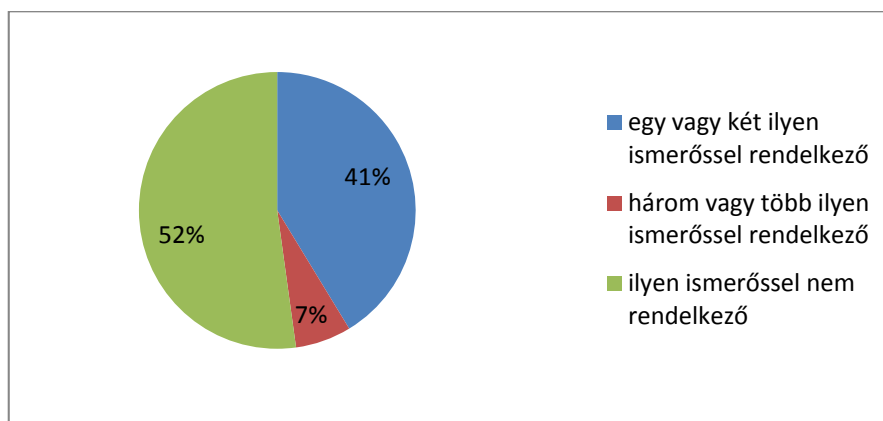
férfiak dominanciája.⁶³ A megkérdezettek 92% férfi, míg csupán 8% volt nő. Kor tekintetében a következőket lehet látni:

2. ábra A megkérdezettek kora évek szerint - Graffitisek

A megkérdezett graffitisek a 17-27 éves korosztályból kerültek ki. Jellemzően 21-24 év közöttiek voltak, átlagosan pedig 22 évesek. Így ehhez mérten kell értelmezni a kutatási kérdésben megfogalmazott kortárs csoportot.

A kutatásban a többségi társadalom mintáját a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatói képezte. Az itt végzett kérdőíves vizsgálat nemek tekintetében már heterogénebb volt. A megkérdezettek 42 százaléka férfi, és 58 százaléka nő. Kor szerinti megoszlásban jellemzően 20-25 éves korúak voltak a válaszadók, átlagosan szintén 22 évesek. Így elmondható, hogy a graffitisekkel ebben a dimenzióban erős átfedés van, mely a kutatási kérdésem szempontjából elsődleges szempont. Graffiti ismerőssel való rendelkezés szempontjából kiegyenlített a minta.

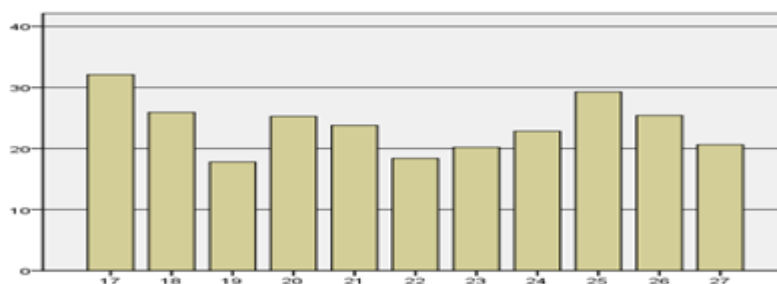

3. ábra Rendelkezik-e graffitis ismerőssel?

⁶³ Rácz 2005

A megkérdezettek 52 százaléka nem rendelkezik graffitis ismerőssel, összesen 48 százaléka pedig ismer graffitist. Közülük 7 százaléknak legalább három ilyen ismerőse is van. Ez pedig erősebb kapcsolatnak tekinthető.

Negyedik csoportnak az *Európai Társadalmak Összehasonlító Vizsgálatának (ESS)*⁶⁴ 2005-ben folytatott kérdőíves lekérdezését használtam fel. Az ESS adatbázis választását indokolták az abban található kérdőíves blokkok. Ezek közül több is irányult tolerancia vizsgálatra szexuális orientáció, és az idegenek megítélésének gazdasági és kulturális szempontjaiból. Ugyanígy az állami felelősségvállalás kérdéskörét is tárgyalta a jövedelemkülönbségek esetében. Ezeket a dimenziókat pedig relevánsnak tartottam a graffitisekkel való összehasonlításra. A vizsgálatot az MTA Politika Tudományi Intézete és Szociológiai Kutatóintézete végezte. A kutatás adatbázisa kontrollként szolgált a graffitisek paramétereinek ellenőrzésekor a későbbiekben. Az adatbázis a szűrés után 260 esetet tartalmazott.⁶⁵ Nemek szerint a minta 46 százaléka férfi és 54 százaléka nő. A válaszadók korának tekintetében a következő figyelhető meg:

4. ábra A megkérdezettek kora évek szerint - ESS

A válaszadók kor szerint egyenletesen oszlanak el 17-27 év között, míg a graffitisek tekintetében ez nem elmondható. Az átlag életkor itt is hasonlóan 22 év. A fentiek tekintetében az általam végzett primer kutatás esetében a reprezentativitás nem valósult meg. Sem a nemek, sem a kor tekintetében. Hiszen a minta paraméterei nem tükrözik a populáció ismérveit. A graffitisek esetében ez az alapsokaságra vonatkozó információk hiányából is következik. A többségi társadalom esetében pedig a mintavételi eljárásból fakad. Ezért a további elemzésekből nem vonható le megbízható következtetés. Ettől

⁶⁴ ESS 2005

⁶⁵ Az adatbázist kor alapján szűrtem. Így az általam használt adatbázisban csak a 2005-ben 17-27 évesek esetei tartoznak.

függetlenül a vizsgálati eredmények mindenképp jelzésértékűek és iránymutatóak lehetnek.

6.5. Módszertani jellemzők

Elemzésem során nem különböztettem meg az eseteket aszerint, hogy hány graffitis ismerőse van a válaszadónak. Csupán az ismerős léte, vagy nem léte alapján differenciáltam a csoportot. Eszerint az eredeti „graffitis ismerőssel nem rendelkezők” kategórián túl generáltam egy egységes „graffitis ismerőssel rendelkezők” kategóriát. Ezt két tényező indokolta. Egyrészt így könnyebben kezelhetővé vált az adatbázis. Másrészt ezzel magas mérési szintűként is alkalmazható dummy-változót hoztam létre. Ez pedig a későbbi elemzésem során segítség volt. A dolgozatban a hipotézisek vizsgálatára zömmel kereszttábla elemzést, és esetenként faktor analízist alkalmaztam. Ezek a statisztikai módszerek, s statisztikai tesztjeik alkalmazásai kielégítőnek bizonyultak az elemzéshez. Az eljárásokat az SPSS 16 statisztikai elemző programmal végeztem.

A megkérdezettek graffiti fogalmát leíró kontextusának mérése nehéz feladatnak tűnt. Erre a legalkalmasabb módszernek egy egyszerű képfelismerést tartottam. A megkérdezetteknek 7 fénykép közül kellett eldönteniük, melyek ábrázolnak graffitiket. A fotók a dolgozat elején kifejtett graffiti típusokon túl tartalmaztak street art alkotást és inscriptions-t is.⁶⁶ Ezzel azt mértem, hogy az általam vizsgált graffitikhez nem tartozó elemeket ide sorolják-e a megkérdezettek. Másik módszertani nehézség a graffitisekről kialakított heteroszteritív kép vizsgálata volt. A többségi társadalom megkérdezettjeinek egy dichotóm skálán (Igen-Nem) kellett értékelniük, hogy az adott tulajdonságok jellemzők-e általánosságban a graffitisekre. Nem tartottam indokoltnak precízebb skála alkalmazását. Egyrészt, mert a kutatás szempontjából csak az volt fontos, hogy jellemzőnek tartják-e a tulajdonságot. Másrészt egy többfokú skálán való mozgás sokkal nehezebb lett volna a válaszadóknak. A válaszadási arány még így is alacsonyabb volt az átlagosnál (átlagosan 75%). Ez abból fakadt, hogy akik bírnak graffitis ismerősökkel, azok jellemzően csak az általuk ismert graffitisekre tudtak reflektálni. Akiknek nincs graffitis ismerőse, azok pedig ennek okán nem érezték magukat kompetensnek a kérdésben. A nehézségek ellenére felhasználható maradt kérdőív ezen blokkja.

⁶⁶ A kutatásban használt fotókat lásd 3. melléklet alatt!

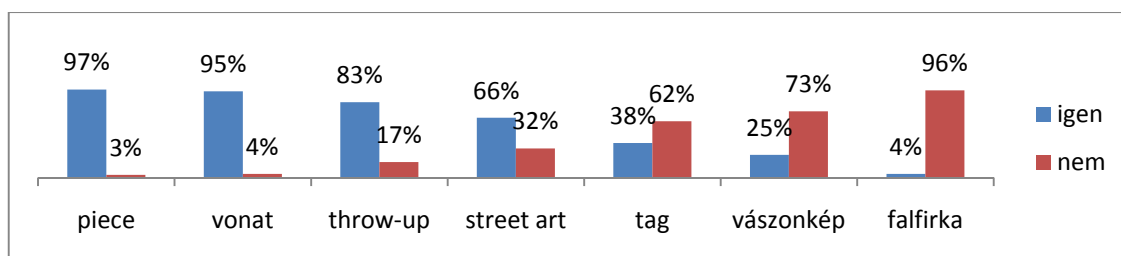
A graffitisek körében lekérdezett kérdőívek tekintetében a nyitott kérdések válaszadási aránya és kódolási nehézségei emelhetők ki. Ezeknél a kérdéseknél szintén alacsonyabb arány figyelhető meg, mint a többi kérdés esetében. A kódolás nehézsége ellenére fontosnak tartottam nyitott kérdés formájában vizsgálni a graffiti fogalmára, a graffitisek motivációjára vonatkozó részeket.

További nehézséget okozott, hogy a graffitisek és a többségi társadalom körében lekérdezett kérdőívek, a két csoport eltérő jellege miatt nem standard volt. Néhol ez az eltérés akár a skálák precizitásában és az itemek esetében is megmutatkozott. Ezeket a különbségeket megfeleltettem és egységesítettem az elemzés során. Ennek egyik módja bizonyos skálák fokainak összevonása, ezáltal egységesítése volt. Az eltérő itemek mérésére az értékrend-vizsgálat során a faktoranalízis komponenseinek értelmezése adott lehetőséget.

7. Empirikus kutatás értékelése

7.1. A graffiti fogalmi kerete

A kutatás kiértékelésének első lépése a graffiti már említett fogalmi keretének vizsgálatát volt. Központi kérdés, hogy a többségi társadalom mit sorol a graffitik közé. Ennek lapján értelmezhető az összes további attitűd a vizsgálati tárggyal kapcsolatban. A megkérdezetteknek 7 fotó közül kellett kiválasztaniuk azokat, melyeket a graffitik közé soroltak.

5. ábra Graffitik meghatározása

A „piece” a megkérdezettek közel 97 százaléka szerint graffiti, a legnagyobb egyetértés ebben az esetben található. A vonatra készült rajzok (95%), a „throw-up”-ok (83%) esetében is nagyon magas az említések aránya. Továbbá street-artok esetében is magasnak mondható ez az arány (66%), bár itt már vegyesebb kép látható. Ez érdekes abból a szempontból, hogy a street-artot a dolgozatban nem sorolom a graffitik közé. A megkérdezettek mégis ide tartozónak gondolták.⁶⁷ Itt már azoknak az aránya is figyelemreméltó, akik nem sorolták ide a street-artot (32%). A „tag” hovatartozása szintén vegyes képet mutat. Ezt a formát habár a graffitik közé soroltam a dolgozat eddigi részben, a megkérdezettek nem tartják odatartozónak. A válaszadók 62 százaléka nem sorolja a graffitik közé ezt a megjelenési formát. Ami abból a szempontból is érdekes, hogy a „piece”, a „throw-up” és más formák kísérlőjeként is megtalálható a tag. Közvetlenül a rajzok mellett, azzal integrált környezetben. A szintén nem sorolták a graffitik körébe a graffitis stílusjegyeket őrlő vászonképeket (73%) és a falfirkákat (96%). Az utóbbi tekintetében megjegyzendő, hogy a megkérdezettek jól elkülönítik a tényleges graffitiket az „inscriptions”-tól.

Aszerint, hogy a megkérdezettnek van-e graffitis ismerőse érdekes megfigyelést lehet tenni. A „piece” és a vonatra festett graffitik esetében pont a graffitis ismerőssel rendelkezők körébe tartozók említették, hogy ezek nem graffitik. Igaz, nagyon kis arányban. Míg az ilyen ismerőssel nem rendelkezők 100 százalékgig ide sorolták ezeket a graffiti formákat. A graffitis ismerőssel rendelkezők közt egyedül a vászonra festett graffiti jellegű képek említési aránya volt magasabb. Ők több mint 10 százalékponttal gyakrabban említették a graffitik között ezt a formát. A street art, a falfírka, a „throw-up” és a „tag” esetében nem látható nagy eltérés az említési arányokban. A chi-négyzet próba feltételei csak a „throw-up” és a „tag” esetében teljesültek.

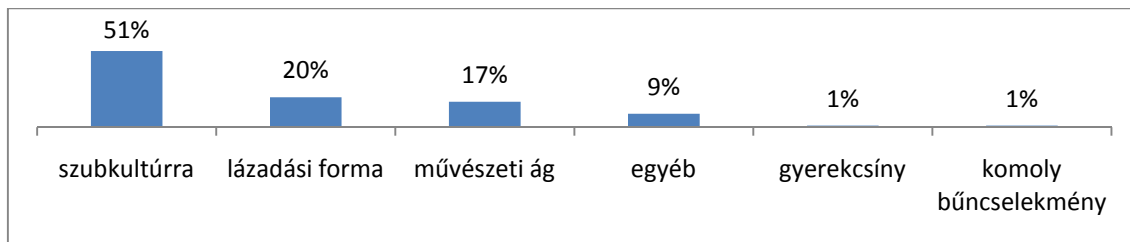
A graffitis ismerőssel nem rendelkezők inkább tartják graffitinek a „throw-up”-okat, mint az ilyen ismerőssel rendelkezők. Ez nagyon érdekes, hiszen a hipotézisemmel ellentétes jelenség tapasztalható. A chi-négyzet próba alapján azonban nem látható szignifikáns különbség az ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők közt.⁶⁸ Hiszen 95 százalékos szignifikancia szint mellett a hibahatár nagyobb 5 százaléknál (sig=0,196).

⁶⁷ A kérdés rendkívül érdekes. Mint említettem a graffitis társadalmat is megosztja a street art hovatartozásának kérdése. Itt merül fel, vajon a graffitisek véleményét kell mérvadónak tartani, vagy a többségi társadalom álláspontját. Ez a kérdés egy újabb tanulmány témája is lehet, bár kétség kívül nem szociológiaié.

⁶⁸ Lásd a 4. mellékletek!

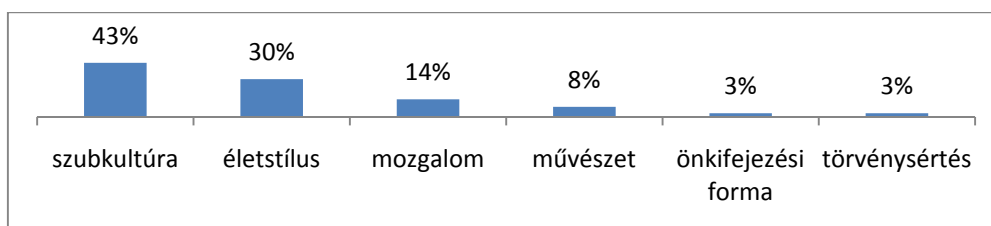
Hasonló paraméterek figyelhetőek meg a „tag” keresztábrás elemzése esetében is, ezért azt nem részletezem itt.

A graffiti kategorikus besorolását alkalmaztam az értelmezési keret meghatározásának másik módszeréül. A megkérdezetteknek ki kellett választaniuk azt a fogalmat, amely leginkább illik a graffitire.

6. ábra A graffiti fogalmi leírása - Többségi társadalom

A válaszadók több mint fele szubkultúrának tartja a graffitit. Ezzel az aránnyal ez a fogalom szerepel az első helyen. Lázáadási formának (20%) és művészeti ágnak (17%) hasonló arányban tartják a válaszadók a graffitit. A megkérdezettek 9 százaléka választotta az egyéb kategóriát, ahol lehetőségük volt kifejezni vélekedésüket. Az összesen 8 ilyen esetben a leggyakoribb leírás a graffitit, mint „önkifejezési módot” említette. Abban a tekintetben, hogy ismerőssel rendelkezik-e a válaszadó, nem található szignifikáns különbség, így ez a kategorikus dimenzió a teljes mintában közös. Figyelemre méltó, hogy sem gyerekcsínynek, sem komoly bűncselekménynek nem tartják a graffitit. Tehát a norma- és törvénysértő értelmezés elenyésző a válaszadók között. Ezt a kategorikus dimenziót összevettem a graffitisek véleményével is.

7. ábra A graffiti fogalmi leírása - Graffitisek

A graffitisek körében is a szubkultúra fogalma volt a leginkább alkalmazott. A válaszadók 43 százaléka jelölte meg ezt a lehetőséget. Ehhez legközelebb álló fogalom a graffitit, mint életstílust értelmezte (30%). Ez a fogalom pedig átfedésben van a szubkultúra fogalmával is. Hiszen a szubkultúrák egy sajátos életstílust feltételeznek. Érdemes kiemelni, hogy a graffitisek meglepő módon nem tartják művészetnek a graffitit (8%). Erre a későbbiekben még találhatunk magyarázó tényezőket.

A graffitiseknek nyitott kérdés formájában is feltettem a kérdést arról, hogy mi is a graffiti szerintük. A válaszok gyorsabb és könnyebb kódolásában segítségemre volt egy online program.⁶⁹ Itt lehetőség van akár folyamatos szöveget is elemezni úgy, hogy a leggyakrabban előforduló szavakat kiemeli a program a teljes szövegből. Bár hagyományosan statisztikainak nem mondható az eljárás, mégis megengedhetőnek tartottam használatát. A szöveges válaszok tisztítása után a releváns fogalmakat kiemelését végeztem el. Ezeket szükség esetén csoportosítottam, ami főként szinonim szavak esetén fordult elő. Az így kapott címkéket futattam le a programban, majd folyamatosan redukáltam a megjelenítendő szavak számát. Ezzel csökkentettem a felesleges kifejezések beemelését az elemzésbe. A végleges formázások után összesen kilenc markert használtam.

8. ábra Mi a graffiti a graffitisek szerint?

A kategorikus változóval ellentétben itt már gyakran felbukkan a graffiti művészetként való értelmezése. Több jelzővel kísérve is megtalálható, mint „gerilla művészet” vagy „városi művészet”. A kategorikus kérdéstől szintén eltérő módon az önkifejezés is gyakran használt motívum. Ezt magyarázhatja, hogy a szabadabb válaszforma lehetőséget adott a

⁶⁹ <http://www.wordle.net/>

fogalmak tágabb értelmezésére. A szubkultúra és az életstílus fogalmai is számos alkalommal felbukkannak a graffitisek válaszaiban. Kiemelendő még maga az alkotás lehetőségének markere, mint jellemző fogalom. De ugyanígy a másoktól való eltérés, a „máshogy, mint mások” elem is visszatérő volt a válaszokban. Tehát a többségi társadalomhoz hasonlóan a graffitisek is szubkultúráról beszélnek, viszont nem annyira értékelik azt művészetként. Általánosságban ugyanígy hasonlóság a graffiti törvénysértő értelmezésének kerülése. Ezért a későbbiekben nem léphet fel problémaként a különböző vizsgált csoportok értelmezési kontextusa.

7.2. A graffitisek és a többségi társadalom helyzete

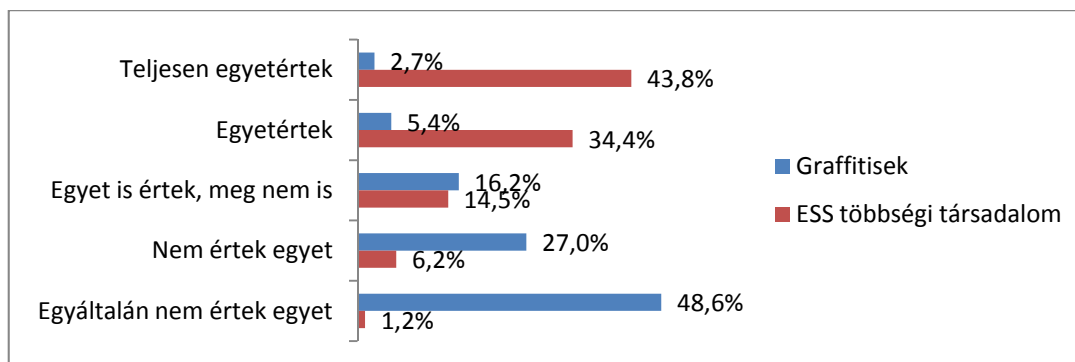
Annak megállapítására, hogy a megkérdezett graffitisek mennyire illeszkednek a többségi társadalomba, alkalmas az ESS adatbázis kérdéseivel való összevetés. Így ellenőrizni lehet, hogy a két csoport adott paraméterei mennyire hasonlóak. Vizsgálható volt a hazánkban élő más származású emberekkel szembeni megítélés, a társadalmi és kormányzati felelősségvállalásról való vélekedés. Emellett az adott értékeket tartalmazó állításokkal való egyetértés mértéke is.

A más származású, de hazánkban élő emberek megítélését kulturális és gazdasági dimenziókon lehet elemezni az adatbázis alapján. A válaszadóknak egy 11 fokú skálán kellett véleményüket elhelyezni, ahol az 1-es fok jelentette a legelutasítóbb attitűdöt. A gazdasági dimenzió esetében a semleges megítélést képező kategóriától a teljes mértékben pozitívig mindössze a válaszadók 20 százaléka található. A semleges kategóriát pedig a válaszadók 22 százaléka jelölte meg. Tehát a többség inkább a negatív kategóriákat választotta. Ugyanez az attitűd tárgy a graffitisek körében pozitívabb megítélésű. A válaszadók több mint fele hasznosnak ítéli meg gazdasági szempontból a más származó embereket. Ezt mutatja, hogy a válaszadók 57 százaléka a skála felső harmadán értékelt.

Kulturális hasznosság szempontjából a többségi társadalom rendkívül hasonlóan vélekedett a gazdasági attitűdhez, hasonlóan ítélte meg a kérdést. A graffitisek körében is jellemző az eddigi tendencia. A többség inkább pozitívan ítéli meg, hogy a más országból származó emberek ártanak-e, vagy gazdagítják az ország kulturális életét. Összességében elmondható, hogy a graffitisek pozitívabbnak ítélik meg a nem magyar származású

emberek kulturális és gazdasági hatásait. Míg a többségi társadalom pedig inkább negatívan.

Ugyanígy történt a kormányzati és civil társadalmi felelősségvállalás vizsgálata. Megvizsgáltam, hogy a jövedelemkülönbségek csökkentését mennyire tartja az állam feladatának a többségi társadalom, és mennyire a graffitisek.

9. ábra Mennyire ért egyet: a kormánynak lépéseket kell tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében (Graffitisek és ESS többségi társadalom)

A többségi társadalom több mint háromnegyede teljesen egyetért, vagy egyetért azzal, hogy a kormánynak lépéseket kell tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében (78%). A graffitiseknek ezzel szemben csupán 8 százaléka vélekedik hasonlóan. Ebben a tekintetben nagyon nagy százalékpontos különbség látható.⁷⁰ Ezen kívül a graffitis csoport háromnegyede azzal ért egyet, hogy a kormánynak nem kell tennie a jövedelemkülönbségek csökkenéséért. Pont a többségi társadalom attitűdjének inverzét lehet megfigyelni. Ennek lehetséges magyarázatára a graffitisek kérdőívében megtalálható egy hasonló kérdés. A jövedelemkülönbséget orvosló témát vizsgálja a civil felelősségvállalás szempontjából. A graffitisek 24 százaléka gondolja úgy, hogy a közembereknek tenniük kell a különbség csökkenése érdekében. Bár ez sem magas arány, de jóval magasabb, mint ami a kormányzatra vonatkozó kérdés esetében. Ugyanezt a felelősségvállalási kérdést vizsgáltam a graffitisek közt a hátrányos faji megkülönböztetés esetében is.⁷¹ A válaszadók 19 százaléka szerint a kormánynak tennie kell a hátrányos faji megkülönböztetés ügyében, míg 51 százalék szerint nem kell tennie. Ez az arány a civil

⁷⁰ A nagy eltéréstől függetlenül nem alkalmazható a Chi-négyzet próba. Ez a graffitiseknél fennálló kis elemszámának (N=37), a skála széles terjedelmének (1-5-ig tartó skála) tudható be.

⁷¹ A leíró statisztikákhoz tartozó adatokat lásd az 5. és 6. melléletek alatt!

felelősség esetében is fennáll. A graffitisek 22 százaléka szerint a közembereknek tenniük kell a megkülönböztetés csökkenéséért, de 51 százalékuk szerint ez nem az ő dolguk. Tehát megállapítható, hogy a jövedelemcsökkentését a többségi társadalom inkább tartja a kormány feladatkörébe tartozónak, míg a graffitisek nem. Ők emellett inkább a közemberek feladatának tekintik ezt, de nem sokkal nagyobb mértékben. Ugyanez az attitűd tükröződik a faji megkülönböztetés csökkentése ügyében. Inkább a közembereknek kell tenniük ezért, de igazából senkinek sem. Szintén a két csoport összehasonlítására adott lehetőséget a homoszexuálisok tolerálásának dimenziója. A többségi társadalom több mint 50 százaléka (51%) egyetértett abban, hogy a homoszexuális emberek úgy éljék az életüket, ahogy akarják. A csoport negyede ezzel egyet is értett, meg nem is. És csupán 18 százalékuk vélekedett úgy, hogy nem kell hagyni, hogy úgy éljék életüket, ahogy akarják. A graffitisek csak 29 százaléka tolerálta őket, míg 32 százalékuk semlegesén vélekedett. További 38 százalékuk pedig nem értett egyet azzal, hogy úgy éljék életüket, ahogy akarják. Tehát ebben a kérdésben a többségi társadalom toleránsabbnak mondható.

A különböző értékeket felölelő kérdésblokk szintén alkalmas a két csoport összehasonlítására. Az egyes válaszkategóriákat ebben az esetben összevontam. Egyrészt a skálák megfeleltetése végett döntöttem így, habár a módszer miatt a következtetések veszítenek megbízhatóságukból. Az összevonást indokolta továbbá az adatok könnyebb kezelhetősége, és a sok kategória által bekövetkező adatfelaprózódás. Ez főleg a graffitiseknél volt indokolt a kis elemszám miatt. Azonban az előnyei mellett ez a módszer hordozza a hátrányát is. Kevésbé árnyalt kép kapható az egyes értékekről, és torzíthatja is azt. Ennek ellenére a továbbiakban a háromkategóriás változókkal dolgoztam, de fenntartásokkal kezeltem az eredményeket.

A többségi társadalomra inkább fontosnak tartják, hogy kreatívak legyenek (70%) és minden ember egyforma bánásmódban részesüljön (65%). A graffitiseknek szintén fontos, hogy kreatívak legyenek (89%), minden embere egyforma bánásmódban részesüljön (73%). Továbbá, hogy segítsenek a körülöttük élő embereknek (62%). Hasonló kép látható minkét csoportnál az esetben, hogy meghallgassák azokat, akik másmilyenek, mint ők. Egyaránt inkább jellemzőnek tartották magukra nézve a graffitisek (60%) és a többségi társadalom is (49 %). Hogy a válaszadóknak fontos-e, hogy gazdagok legyenek, már eltérő a két csoport véleménye. A graffitisekre inkább jellemző ez az attitűd (46%), és csupán 22 százalékukra inkább nem jellemző. A középső semleges válaszkategóriába pedig 32 százalékuk tartozik. A többségi társadalomban a normál eloszláshoz hasonló trend

figyelhető meg. A válaszadók 28 százaléka inkább jellemzőnek tartja, hogy fontos számára a gazdagság. Inkább nem jellemzőnek pedig a csoport 22 százaléka gondolja. Így a többségi társadalom fele a semleges kategóriába tartozik (50%).

Összegezve a három elemzett blokkot látható, hogy a többségi és a graffitis társadalom inkább eltérő képet mutatnak. A graffitisek nem illeszkednek az ESS felmérés alapján látható keretbe. A graffitisek inkább pozitívan ítélik meg a nem magyar származású emberek kulturális és gazdasági hatását. A homoszexuálisokkal szemben viszont kevésbé toleránsak, mint a többségi társadalom. Az állami felelősségvállalás esetében pedig a két csoport egymással ellentétes attitűdöt mutatott. Egyedül a vizsgált értékek szempontjából mutatnak nagy hasonlóságot a csoportok.

7.3. A devianciák és a graffiti viszonya

A graffitis szubkultúra megítélésének jó mérőeszköze a devianciák vizsgálata. A többségi társadalom véleménye a kérdésben meghatározó, hiszen ezáltal kontextusba lehet helyezni magát a graffitit is. A devianciák elfogadását elsőként a graffitisek körében vizsgálatát végeztem el. Ezután elemeztem a többségi társadalom vélekedését a különböző deviáns viselkedésekről, köztük a graffitiről. Egyfelől általánosan téve ezt, másfelől a graffitis ismerősökkel való rendelkezés bontásában. A graffitisek között összesen öt deviáns viselkedés tiltásának mértékét vizsgáltam.⁷² A túlzott alkoholfogyasztás kérdésben összességében semlegesen, illetve megosztottan vélekedtek a graffitisek.

Megosztott attitűdre utal az alkoholfogyasztásnál a középső válaszkategóriák aránya.. A graffitisek 32,4 százaléka inkább nem tiltaná, és pontosan ugyanennyien inkább tiltanák a túlzott alkoholfogyasztást. A szélső kategóriák figyelembevételével emellett egy pozitívabb megítélés is látható. Többen választották a „egyáltalán nem tiltanám” lehetőséget (22%), mint akik a „teljes mértékben tiltanám” opciót (14%). Hasonló forma fedezhető fel a nyilvános koldulás esetében. A középső kategóriákat szintén egyenlő számban választották a graffitisek, 24,3-24,3 százalékuk. Az ezektől való elmozdulás ebben az esetben viszont erősebben és a tiltás felé mozdult el. A csoport 35 százaléka teljes

⁷² A vizsgált deviáns viselkedés a túlzott alkoholfogyasztás, a könnyű drogok használata, a kemény drogok használata, a prostitúció, és a nyilvános koldulás volt.

mértékben tiltaná a nyilvános koldulást. Így ebben az esetben általánosság szintjén negatív attitűd látható. Egy másik deviáns viselkedést, a prostitúciót a válaszadók egyáltalán (22%), vagy inkább nem tiltaná (38%). Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy 27 százalékuk inkább tiltanak. Egyértelmű attitűdről tehát ebben az esetben nem lehet beszélni. A könnyű drogok és a nehéz drogok kapcsán viszont már egyértelmű jellemzők rajzolódnak ki. Elmondható, hogy a graffitisek nem tiltanak a könnyűdrogok használatát. Összesen 76 százalékuk egyáltalán, vagy inkább nem tiltaná. Tehát több mint a válaszadók háromnegyede. A leghatározottabb attitűd a kemény drogok elutasításánál látható.

	Százalék	Kumulált százalék
egyáltalán nem tiltanám	8,1	8,1
inkább nem tiltanám	8,1	16,2
inkább tiltanám	29,7	45,9
teljes mértékben tiltanám	54,1	100,0

3. táblázat Az alábbiakat tiltanád-e? – kemény drogok használata

A graffitisek mindössze 8-8 százaléka egyáltalán nem, vagy inkább nem tiltaná a kemény drogok használatát. Inkább tiltaná 30 százalékuk, de a többség teljes mértékben tiltaná ezt (54%). Elmondható, hogy az összes vizsgált deviáns viselkedés közül itt található a legnagyobb egyetértés a válaszadók körében, és a legerősebb reakció is. Összességében túlzott alkoholfogyasztás, a nyilvános koldulás tekintetében nem lehet egyértelmű jellemzőkről beszélni. Bár az utóbbi esetében inkább negatív attitűd látható. A prostitúciót és a könnyű drogok használatát a graffitisek inkább nem tiltanak, míg a kemény drogok használatát erősen tiltanak.

A deviáns viselkedések megítélését a többségi társadalom körében is vizsgáltam. A megkérdezetteknek szintén a túlzott alkoholfogyasztásról, a nyilvános koldulásról, a prostitúcióról, a könnyű és a kemény drogokról kellett véleményt formálniuk. Ezen kívül két további deviáns viselkedés elfogadásának mértékét is vizsgáltam, az ittas vezetését és a graffitizését.

A graffiti ismerőssel rendelkezők kevésbé elutasítóak a túlzott alkoholfogyasztással és a könnyű drogok használatával, mint akiknek nincs ilyen ismerősük. Azonban egyik csoport esetében sem lehet beszélni elfogadásról. Mindkét vizsgált csoport elutasító attitűddel rendelkezik mindkét viselkedéssel szemben. A könnyű drogok fogyasztása

esetében az ismerőssel rendelkezők negyede egyáltalán nem elfogadó. Inkább nem tartja elfogadhatónak 27 százalékuk, míg semleges attitűdöt a csoport 30 százaléka képvisel. Itt egy inkább semleges, de elutasító megítélés látható a csoporton belül.

A két csoport közül a nyilvános koldulás a graffitis ismerőssel nem rendelkezők körében volt elfogadhatóbb. Itt is le kell szögezni, hogy csak a két csoport egymáshoz viszonyított elfogadóbb, vagy semlegesebb helyzetéről lehet beszélni. Magát a viselkedést inkább nem elfogadhatónak tartották a válaszadók.

	Van graffitis ismerőse?	
	igen	nem
egyáltalán nem elfogadható	27,3%	8,5%
inkább nem elfogadható	31,8%	44,7%
semlegesnek ítélem meg	27,3%	34,0%
inkább elfogadható	6,8%	10,6%
teljes mértékben elfogadható	6,8%	2,1%

4. táblázat Mennyire tartod elfogadhatónak? – Nyilvános koldulás

Az ismerőssel nem rendelkezők közt a semleges (34%) és az inkább nem elfogadó (48%) kategóriák domináltak. Ezzel ők kevésbé elutasítónak mondhatóak. Velük szemben az ismerőssel rendelkezők közt az egyáltalán nem elfogadó attitűddel rendelkezők száma magasnak mondható (27%). Az inkább nem elfogadók (32%), és a semlegesen ítélok száma is alacsonyabb (27%), mint a másik csoport esetében.

A prostitúció kérdésében mindkét csoportnál magas volt a teljes elutasítás. De amíg a graffitis ismerőssel rendelkezők közt a semleges kategória is preferált volt, addig az ismerőssel nem rendelkezők közt az enyhén elutasító. A kemény drogok használatának megítélése azonos a két csoport között. Ugyanúgy teljes mértékben nem tartják elfogadhatónak, mint a graffitisek. Hasonlóan markáns és megegyező elutasítás figyelhető meg a két csoport körében az ittas vezetés elutasítása kapcsán. teljes mértékben elfogadhatatlannak tartják az ismerőssel nem rendelkezők (92%) és az ismerőssel rendelkezők egyaránt (96%). Tehát a legegységesebb kép ennél a két viselkedésnél látható.

Végül a graffitis devianciák közti megítélését vizsgáltam az ismerőssel rendelkezők, és nem rendelkezők közt. Ez a deviáns viselkedés a legrelevánsabb a kutatás szempontjából, így a részletes vizsgálata elengedhetetlen.

	Van graffitis ismerőse?	
	igen	nem
egyáltalán nem elfogadható	4,5%	8,5%
inkább nem elfogadható	18,2%	31,9%
semlegesnek ítélem meg	40,9%	38,3%
inkább elfogadható	27,3%	19,1%
teljes mértékben elfogadható	9,1%	2,1%

5. táblázat Mennyire tartod elfogadhatónak? – Graffitizés

Látható, hogy a graffitis ismerőssel nem rendelkezők közt majdnem kétszer annyian gondolják úgy, hogy egyáltalán nem elfogadható a graffitizés, mint az ismerőssel rendelkezőknél. Teljes mértékben elfogadhatónak pedig több mint négyszer annyi, ismerőssel rendelkező ítéli a graffitizést, mint ismerőssel nem rendelkező. Tehát a szélső értékek tekintetében a graffitis ismerettséggel rendelkezők sokkal elfogadóbbak. A semleges kategóriát vizsgálva látható, hogy az ismerőssel rendelkezők ismét nagyobb arányban választották ezt az opciót (41%), mint társaik (38%). Bár itt csupán 3 százalékpontos különbség fedezhető fel. Ebből is következik, hogy az ismerőssel nem rendelkezők inkább valamelyik enyhébb kategóriát választották. Így a csoport 32 százaléka inkább nem elfogadó, és csak 19 százaléka inkább elfogadó a graffitizéssel szemben. Ezért a graffitis ismerőssel nem rendelkezők inkább negatívan ítélik meg az attitűd tárgyat. Ugyanezek az enyhe kategóriák a graffitiseket ismerők közt pont fordított arányban tükröződik. Csak 18 százaléuk inkább nem elfogadó a graffitivel, míg 27 százaléuk inkább elfogadó. Esetükben egy inkább pozitív elfogadottság körvonalazódik.

Összegezve elmondható tehát, hogy a többségi társadalom tekintetében nem látható a deviáns viselkedéseknek erősen vagy közepesen pozitív megítélése. Sokkal inkább semleges, vagy attól kicsit eltérő attitűddel találkozhatunk. A graffitisek körében ennél árnyaltabbak az egyes viselkedések megítélése. A könnyebb összehasonlítás érdekében táblázatba foglaltam a különböző attitűdöket csoportok szerint. A semleges megítélést „0”, a pozitívat „+” és a negatívát pedig „-” jelzésekkel láttam el. Ezek és kombinációjuk

látható a lenti táblázatban, ahol a megegyező attitűdök a színnel kiemelt mezőkben helyezkednek el.

	Graffitisek	Van graffitis ismerőse	Nincs graffitis ismerőse
Túlzott alkoholfogyasztás	0 -	0 -	-
Nyilvános koldulás	0 -	-	0 -
Prostitúció	0 +	-	-
Könnyű drogok használata	+	0-	-
Kemény drogok használata	- -	- -	- -
Ittas vezetés		- -	- -
Graffitizés		0 +	0 -

6. táblázat Deviáns viselkedések tiltása/elfogadása

Látható, hogy a graffitisek és a graffitis ismerőssel rendelkezők hasonló attitűddel rendelkeznek a túlzott alkoholfogyasztás kérdésében. Az ismerőssel nem rendelkezők pedig a prostitúció esetében mutatnak hasonlóságot a graffitisekkel. A kemény drogok használatának megítélésében mindhárom csoport véleménye megegyező. A többségi társadalom tekintetében pedig a graffitiről elmondható, hogy pozitívabb megítélés alá esik a többi deviancia közt, kiváltképp az ismerőssel rendelkezők közt. Mindezen túl meg kell említeni, hogy a kereszttáblás elemzések a statisztikai próbák alapján nem mutatnak szignifikáns különbséget a csoportok között, így nem lehet a sokaságra megbízható megállapításokat tenni ez esetben sem. Ez nem jelenti azonban azt, hogy nem lehetne következtetéseket levonni, vagy jellemző motívumokat megfigyelni a fenti elemzésekből.

7.4. A graffitisek és a többségi társadalom értékrendje

A többségi társadalom és a graffitisek értékképe segítségként szolgál a különböző attitűdök értelmezésében. A graffitisek általános értékstruktúrája mellett a többségi társadalom preferált értékeit is elemzem. Ezen kívül a graffitisekről kialakított képet is vizsgálom aszerint, hogy milyen tulajdonságokat kapcsolnak hozzájuk a nem graffitisek. Azonban ezt fenntartásokkal kell kezelni. Ebben a kérdéskörben a megkérdezettek átlagosan negyede nem válaszolt. Ezzel jelentősen megkérdőjelezve az eredmények elfogadhatóságát. Ez a magas nem válaszolási arány abból is fakadt, hogy egyáltalán nem,

vagy nagyon kevés graffitist ismernek a válaszadók. Ezért nem tudtak róluk vélemény alkotni attól függetlenül, hogy a kérdés az ő sztereotip véleményükre irányult.

7.4.1. A graffitisek értékképe

A graffitisek közt összesen 10 értéket vizsgáltam meg aszerint, hogy azok mennyire fontosak számukra. A megkérdezettek a legfontosabbnak az általánosabban értelmezhető életben való boldogulást tartották.

	Százalék
Egyáltalán nem tartom fontosnak	0,0
2	2,7
3	5,4
4	10,8
Teljes mértékben fontosnak tartom	81,1

7. táblázat Az alábbi értékeket mennyire tartod fontosnak az életben?- Boldogulni az életben

A graffitisek messze legnagyobb hányada, 81 százalékuk teljes mértékben fontosnak tartotta ezt az értéket. A többi válaszadó a további válaszkategóriákban úgy oszlott meg, hogy szintén inkább pozitív attitűdöt mutatott. Ezután a szabadságot, az önkifejezést, és a kultúrát értékelték legmagasabban. Mindhárom elem teljes mértékben fontos volt a graffitisek legalább kétharmada számára. Ennél kicsit alacsonyabb értékelést kapott a béke, mint érték (51%). Nem ilyen erősen, de fontosnak tartották a megkérdezettek a tolerancia és az önmegvalósítás értékeit. Ezekben az esetekben már nem a teljes fontosság dominált, de pozitív megítélés figyelhető meg. Hasonlóan pozitív, de a semlegességtől már csak kicsit eltérő attitűd jelent meg az egyenlőség, és a másoktól való különbözés esetében. Az egyetlen negatívan értékelt változó a politika volt. Itt a válaszadók a szélső és a középső kategóriákat preferálták. A graffitisek közel fele (46%) semleges maradt, míg társaik zöme teljes mértékben vagy egyáltalán nem tartotta fontosnak a politikát életében. Közülük pedig majdnem 10 százalékponttal többen egyáltalán nem tartották ezt fontosnak. Az összes érték közül itt látható a legnagyobb skálán való releváns értékelés és legnegatívabb attitűd is.

Az értéket főkomponens elemzéssel is megvizsgáltam. A módszerrel lehetőség van az értékek közti látens struktúrát feltérképezni, s aszerint további megállapításokat tenni. A kiindulási 10 érték közül végül 6 értéket tartottam meg az elemzés során. A többi érték vagy nem tartalmazott elég információt az egyes komponensekhez, vagy nem lehetett egyértelműen eldönteni azok hovatartozását. Az egyes változók kizárását indokolta, hogy a komponensek nem őrizték meg a változók szóródását kellő mértékben. Így a következő értékeket használtam: egyenlőség, tolerancia, szabadság, politika, önmegvalósítás, önkifejezés. A kumulativitás táblázat alapján már minden változó megfelelő a főkomponens-elemzésre.⁷³ A KMO kritérium alapján azonban gyengének mondható az értékek alkalmassága a vizsgálatra.

Hiszen a megfelelő 0,7-es értéknél jóval alacsonyabb érték látható. Az elfogadhatósági határnál magasabb, és a közepes mértékben elfogadható határ felé tartó 0,578-as érték áll fenn a vizsgálat esetében. Ezzel megállapítható, hogy a változók közti korreláció nem mondható erősnek. A Bartlett-teszt szignifikanciája ellenben biztató, a kapott eredmények szignifikánsnak tekinthetők ($\text{sig}=0,000$).⁷⁴ A teljes varianciahányadot mutató táblázat alapján pedig megállapítható, hogy a komponensek a változók információtartalmának több mint 80 százalékát megőrizték.⁷⁵ Mivel az egyes faktorsúlyok nem mutattak egyértelmű képet, ezért a faktorok rotálása volt indokolt. Ezt Varimax módszerrel végeztem el, mely egy olyan ortogonális módszer, ami a komponensek korrelátlanságát feltételezi. Továbbá a komponensek által magyarázott varianciát maximalizálja, arányosítja az eloszlásukat. Ezek után az egyes komponensek és változók struktúráját elemeztem.

	Komponensek		
	Önkiteljesedés	Egyenjogúság	Politika
Egyenlőség	,037	,791	-,421
Tolerancia	-,042	,881	,222
Szabadság	,792	-,240	-,205
Politika	-,130	-,012	,935
Önmegvalósítás	,846	,249	,098
Önkifejezés	,887	-,035	-,152

8. táblázat Komponensek – Graffitisek értékei

⁷³ Lásd 7. melléklet alatt!

⁷⁴ Lásd 8. melléklet alatt!

⁷⁵ Lásd 9. melléklet alatt!

Látható, hogy a változók a faktorsúlyok alapján azok jól csoportosíthatóak. Az első komponensbe tartozik a szabadság, az önmegvalósítás, és az önkifejezés változók. Ezt a komponens Önkiteljesedés komponensnek neveztem el. A faktorsúlyok szerint a legkisebb mértékben a szabadság járul hozzá a főkomponenshez. Így a hangsúly a graffitis önmagára való reflektálásán van. Ezt pedig összeköthető a szabadsággal, mint ezt kísérő jelenséggel. A második komponens sokkal egyértelműbb az előzőnél, az Egyenjogúság címkét kapta. Az utolsó komponens csupán a politikát tartalmazza, így a komponens neve is ez lett, Politika. A főkomponens elemzés által egy hierarchia fedezhető fel. Az eddigi elemzéssel összevetve a komponensek fontossági sorrendet követnek. A graffitisek által legfontosabb értékek az Önkiteljesedés komponensbe tartoznak. Az ennél kevésbé, de szintén fontos értékek pedig az Egyenjogúság komponenst alkotják. A nem fontos érték pedig a Politika komponenst alkotja. Ezzel a módszerrel tehát egyszerűsítettem az értékek értelmezését, s azokat 3 dimenzióba sűrítettem, melyek közt fontossági sorrend is megállapítható.⁷⁶

7.4.2. Értékek a többségi társadalomban

A többségi társadalom értékvizsgálatát 15 attitűdtárgy mentén végeztem. Általánosságban elmondható, hogy a graffitis ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők közt nem található lényeges különbség ebből a szempontból. A kutatásban szereplő értékek közül csupán a fegyelmezettség és az engedelmesség fontosságának megítélése közt látható eltérés a két csoportban. Mindkét esetben a graffitis ismerőssel nem rendelkezők fontosabb értéknek tartották ezeket. Továbbá fontos kiemelni, hogy az értékvizsgálat során nem lehet megbízható következtetéseket levonni, hiszen nem látható szignifikáns eltérés egyik érték esetében sem. Az értékek hasonló megítélése miatt a továbbiakban nem elemeztem azokat csoportbontása alapján. Összességében vizsgáltam, mint a többségi társadalom értékképét.

Elmondható, hogy általánosság szintjén minden értéket fontosnak tartottak a megkérdezettek. Egyedül az üdvözlés fontosságának megítélése nem így történt. A válaszadók semlegesebb attitűdöt mutattak az érték iránt. Erre magyarázatul szolgál az üdvözlés értékének összevetése a megkérdezettek vallásosságának fokával. A mintát

⁷⁶ Egy másik kutatás tárgya lehetne a graffiti maskulin jellegének hatása az értékrendre. Előfordulhat ugyanis, hogy ez a demográfiai dimenzió hatással van a preferált értékek megítélésre.

alkotók 58 százaléka a maga módján tartotta vallásosnak magát. További 22 százalékuk nem mondta magát vallásosnak, és 15 százalékuk pedig vallásosnak tartja magát az egyház tanításai szerint.

		Mennyire tartja magát vallásosnak?		
		vallásos az egyház tanítása szerint	vallásos a maga módján	nem vallásos
Az alábbi értékeket/célokat mennyire tartod fontosnak az életedben? - üdvözülés	egyáltalán nem fontos		5,7%	75,0%
	2		34,0%	15,0%
	3	14,3%	35,8%	10,0%
	nagyon fontos	85,7%	24,5%	

9. táblázat Vallásosság mértéke és az üdvözülés értékének kapcsolata

Látható, hogy az üdvözülés fontossága kapcsolatban áll a vallásosság mértékével. Azok a válaszadók, aki vallásosak az egyház tanítása szerint, azok nagyon fontosnak tartják az üdvözülést. A maguk módján vallásosak viszont semlegesnek, vagy egy kicsit annál fontosabbnak tartják azt. A nem vallásosak pedig egyáltalán nem tartják fontosnak az üdvözülést. Tehát ennek az értéknek a megítélésére a vallásosság mértéke van a legnagyobb hatással. Így az érték általános fontossága a minta összetételétől függ.

A többségi társadalomban a legfontosabbnak a becsületesség és a megbízhatóság bizonyult. Mindkét esetben a válaszadók több mint háromnegyede nagyon fontosnak tartotta ezeket az értékeket. A becsületesség esetében ez az arány 78 százalék volt, a megbízhatóság esetében pedig 77 százalék. Hasonlóan nagyon fontosnak tartották a megkérdozettek a széles látókörűséget (72%), a szabadságot (70%) és a családi biztonságot (67%).

Következő lépésként a 15 értékre vonatkozó főkomponens elemzést végeztem el. A különböző statisztikai eredmények alkalmazhatóságának mérlegelése után 11 érték alapján 5 komponenssel dolgoztam. Az így kapott komponensek a változók információtartalmának 73 százalékát megőrizték.⁷⁷ A KMO kritérium (0,517) és a Bartlett-teszt eredményei (sig=0,000) pedig hasonlóan alakultak, mint a graffitisek esetében. A vizsgált értékek

⁷⁷ Lásd 10. melléklet alatt.

alkalmazhatóak főkomponens-elemzésre, de csupán az elfogadható tartományba esnek. Ennek ellenére szignifikánsnak tekinthetjük azokat.⁷⁸

Az elemzésbe bevont 11 értéket 5 jól elkülöníthető, látens struktúrát leíró komponensbe lehet sorolni. Ehhez azonban szükséges volt a komponensek rotálása, mely esetben is a Varimax módszerrel történt.

	Komponensek				
	Stabilitás	Gondolkodásmód	Nyitottság	Kötetlen életmód	Egyenlőség
szabadság	-,014	-,228	,054	,789	,077
megbízhatóság	,677	,080	,213	-,163	-,242
izgalmas élet	,109	,247	,069	,696	-,040
családi biztonság	,754	-,109	,210	,139	,126
egyenlőség	,023	-,042	,025	,025	,936
széles látókörűség	-,026	-,196	,667	,342	-,286
üdvözülés	-,034	,982	,015	-,002	-,024
fantáziadúság	,035	,146	,826	-,029	,159
fegyelmezettség	,728	,037	-,307	,068	-,056
szellemi intellektualitás	-,039	,982	,016	-,003	-,022
engedelmesség	,843	-,071	-,081	,057	,135

10. táblázat Komponensek – A többségi társadalom értékei

Ebben az esetben is a kutató feladata az egyes komponenseket felcímkézni az azokat alkotó értékek függvényében. Így a megbízhatóság, a családi biztonság, a fegyelmezettség és az engedelmesség által alkotott első komponens a Stabilitás komponens nevet kapta. Ide tartoznak azok az értékek, melyek a kiszámíthatóság, a megbízhatóság jellemzőit fedik. A második Gondolkodásmód komponensbe tartoznak az üdvözülés és a szellemi intellektualitás értékek. Ezek mind az egyén gondolkodásában megnyilvánuló értékek. A harmadik Nyitottság komponens a fantáziadúság és a széles látókörűség alkotja. Olyan értékeket foglal magában, melyek az egyén nyitottságát, kreativitását mutatja. A negyedik komponens az izgalmas élet és a szabadság értékeket fedi le, amit Kötetlen életmód komponensnek neveztem el. Itt szoros összefüggésben állhat a két érték, hiszen az izgalmas élet egy sajátos szabadságérzetet, kötetlenséget nyújthat. Utolsóként az Egyenlőség komponens látható, amit egyedül az egyenlőség értéke alkot.

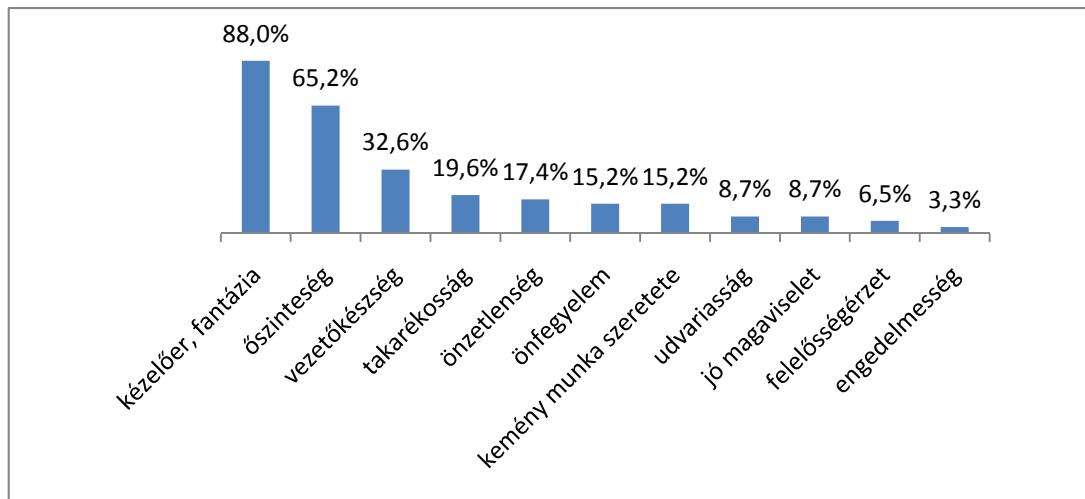
⁷⁸ Lásd 11. melléklet alatt

Hasonlóság fedezhető fel ezeket összevetésekor a már vázolt elméleti háttérrel. Az ott bemutatottak szerint a többségi társadalom leginkább a biztonságot és kiegyensúlyozottságot képviselő értékeket tartották számon célként. Az ezek elérésére pedig a megbízhatóságot képviselő értékeket tekintették. A fentiek szerint szintén az ilyen módon megbízhatóságot tükröző értékeket tartották legfontosabbnak (megbízhatóság, becsületesség). Az ezeket az értékeket képviselő komponens pedig a Stabilitás volt, mely szintén összecseng a biztonsággal. Szintén hasonlóság fedezhető fel az ifjúság értékképével. Ők is a stabilitáshoz, és a biztonsághoz kapcsolódó értékeket preferálták, ahogy az általam vizsgált csoport is. Ezentúl az üdvözülés fontosságának megítélése is azonosan történt köztük. Így elmondható, hogy a dolgozat elméleti háttérében vázoltakkal azonosak a vizsgált csoport értékrendszerének főbb dimenziói. Azonban függetlenek attól, hogy a megkérdezett rendelkezik-e graffitis ismerőssel.

7.4.3. Heterosztereotíp kép a graffitisekről

A kutatás során vizsgáltam a többségi társadalom által, a graffitisekről kialakított értékképet is. Összesen 12 értéket vontam be a graffitisek jellemzésének leírására. Azonban ezek közül csupán két érték esetében tapasztalható eltérés a graffitis ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők tekintetében. Eszerint a graffitis ismerőssel rendelkezők inkább tartják őszintének és takarékosnak a graffitiseket, mint az ismerőssel nem rendelkezők. A többi esetben nem található különbség a tulajdonságok tekintetében. Így az értékeket itt sem vizsgáltam csoportonkénti bontásban. Egy általános heterosztereotíp értékképet igyekeztem felvázolni. Fontos megemlíteni, hogy ebben a kérdésblokkban feltűnően magas volt a nem válaszolás aránya, melynek valószínű magyarázataira már korábban kitértem.⁷⁹

⁷⁹ Átlagosan a megkérdezettek 24,8 százaléka nem válaszolt.

10. ábra A graffitisekre jellemző tulajdonságok a többségi társadalom szerint

A fenti diagram alapján látható, hogy két kivételtől eltekintve általánosságban a vizsgált tulajdonságokat nem tartották jellemzőnek a graffitisekre. A többségi társadalom szerint a graffitisek képzeleterővel, fantáziával bírók (88%) és őszinték (65%). Legkevésbé pedig az engedelmesség (3%) és a felelősségérzet (7%) jellemző rájuk. Tehát a konformista értékeket inkább nem találják olyannak, amikkel a graffitisek rendelkeznek.

A heterosztereotíp értékkép főkomponens-elemzések az adathiány komoly problémát okozott. Mivel a változók dummy-változókként is kezelhetők, ezért a folytonos változókra alkalmazható adatszámítási módszer is alkalmazható volt. Így a hiányos adatokat az egyes változók átlagával helyettesítettem. Hiszen magas mérési szintű változók esetében értelmezhető azok átlaga. Az elemzés szempontjából pedig a már említett átlaggal való behelyettesítést tartottam a legkisebb torzítással rendelkező módszernek. Dichotóm változó lévén például a leggyakrabban említett értékkel való adatszámítás sokkal nagyobb torzítást okozott volna az elemzés során. Ettől függetlenül számolni kell az eljárás hátrányaival is. Hiszen ez esetben torzító hatással bír a változók szóródásának csökkenése. Ezután már elvégezhető volt az elemzés. Azonban itt sem indokolt az graffiti ismerőssel rendelkező és nem rendelkezők külön vizsgálata, hiszen az eredmények nem voltak eltérőek a két esetben. Ennek fényében itt is a teljes többségi társadalomra nézve történt az elemzés. A változók közepesen alkalmasnak bizonyultak az főkomponens-elemzésre a KMO kritérium

(0,662) és Bartlett-teszt alapján ($\text{sig}=0,000$).⁸⁰ Továbbá a három komponens megőrizte a változók információtartalmának 65 százalékát.⁸¹

	Komponensek		
	Magatartás	Céltudatosság	Kreativitás
udvariasság	,656	,244	-,342
kemény munka szeretete	,171	,823	-,063
képzelőerő, fantázia	,021	,034	,912
takarékosság	,063	,842	,068
önzetlenség	,569	,058	-,154
engedelmesség	,762	,249	,169
jó magaviselet	,808	-,053	,257

10. táblázat Komponensek – Heterosztereotíp kép

Az első komponenst az udvariasság, az önzetlenség, az engedelmesség, és a jó magaviselet értékek alkotják. Ezek egybevágnak a már korábban említett normatív viselkedési formákat fedő értékekkel. Ezért ezt Magatartás komponensnek lehet nevezni. A második komponenst alkotó értékek valaminek a megszerzésére utaló jellemzőket tartalmaznak. Ez a Céltudatosság komponens öleli fel a kemény munka szeretetét és a takarékoságot. A harmadik látens elem egyedül a képzeleterő, fantáziadúság értéket jelöli, így ezt Kreativitás komponensnek lehet nevezni. Megfigyelhető, hogy itt is egyfajta hierarchia fedezhető fel. A komponenseket alkotó értékek struktúrája és azok graffitisekre való jellemzőnek tartása közt. A Magatartás komponenst alkotó értékeket gondolják legkevésbé jellemzőnek a graffitisekre, a Céltudatosság komponenst ennél jellemzőbbnek, és a Kreativitás komponenst pedig nagyon jellemzőnek. A normatív viselkedést egyáltalán nem tartják jellemzőnek rájuk. Mérsékeltén céltudatosnak vélik őket, de egyöntetűen rendkívül kreatívnak. A heterosztereotíp komponensek összevethetőek a megkérdezettek értékkomponenseivel. Ezáltal feltárhatóak a kapcsolatok és azok erőssége. Egy korrelációs vizsgálat így választ adhat arra, hogy mely értékkomponensek mely heterosztereotíp komponensekkel mutatnak kapcsolatot. Ezáltal elmondható, hogy a többségi társadalom ekképpen ítéli meg a graffitiseket.

⁸⁰ Lásd 12. melléklet alatt.

⁸¹ Lásd 13. melléklet alatt.

		Stabilitás	Gondolkodásmód	Nyitottság	Kötetlen életmód	Egyenlőség
Magatartás	Pearson-féle korrelációs együttható	-,264*	-,006	-,117	-,192	,120
	Signifikancia	,012	,958	,273	,070	,261
Céltudatosság	Pearson-féle korrelációs együttható	,117	-,009	,194	-,107	-,215*
	Signifikancia	,273	,929	,067	,314	,042
Kreativitás	Pearson-féle korrelációs együttható	,101	-,042	,051	,031	-,051
	Signifikancia	,346	,697	,632	,771	,631

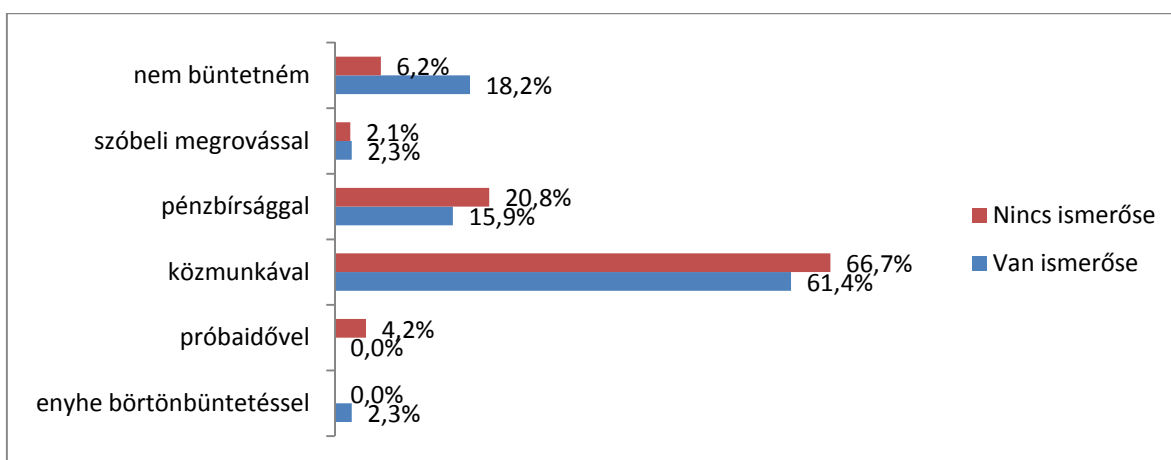
11. táblázat A heterosztereotíp és értékkomponensek korrelációs mátrixa

A 0-0,2 közti Pearson-féle korrelációs együtthatók a komponensek közti nagyon gyenge kapcsolatként értelmezhetőek. Ennek alapján a Gondolkodásmód értékkomponensnek a leggyengébb a kapcsolata a heterosztereotíp komponensekkel. Nem tudhatjuk, hogy melyik komponens hat a másikra, de azt el lehet mondani, hogy ez esetekben ez a hatás nagyon kicsi. Szignifikáns kapcsolatról csak két komponenspárnál lehet beszélni.⁸² Az Egyenlőség-Céltudatosság (-0,215), és a Stabilitás-Magatartás (-0,264) komponenspárok esetében. Habár itt is látható a legerősebb kapcsolat, ez mégis csupán gyenge kapcsolatnak értékelhető. A Stabilitás-Magatartás párnál a negatív előjelű együttható azt mutatja, hogy a két komponens mozgása ellentétes. Tehát minél fontosabb a megkérdezettnek a Stabilitás komponens által fedett értékek, annál kevésbé tartja jellemzőnek a graffitisekre a normatív magatartási formákat felölölő Magatartás komponensét. Ugyanez mondható el inverz esetben is. Az Egyenlőség-Céltudatosság komponenspár esetében is ugyanez a metódus figyelhető meg az ide tartozó értékekre vetítve. A vizsgálat alapján megfigyelhető a többségi társadalom és az általuk a graffitisekről kialakult kép közti gyenge kapcsolat. Ez kiváltképp érvényes arra, hogy miként mozog ellentétesen a többségi társadalom által preferált Stabilitás komponens, a graffitisekre nem jellemző Magatartás komponenssel.

⁸² A táblázatban „*” jelöli ezeket az eseteket.

7.5. A graffiti elfogadásának mértéke

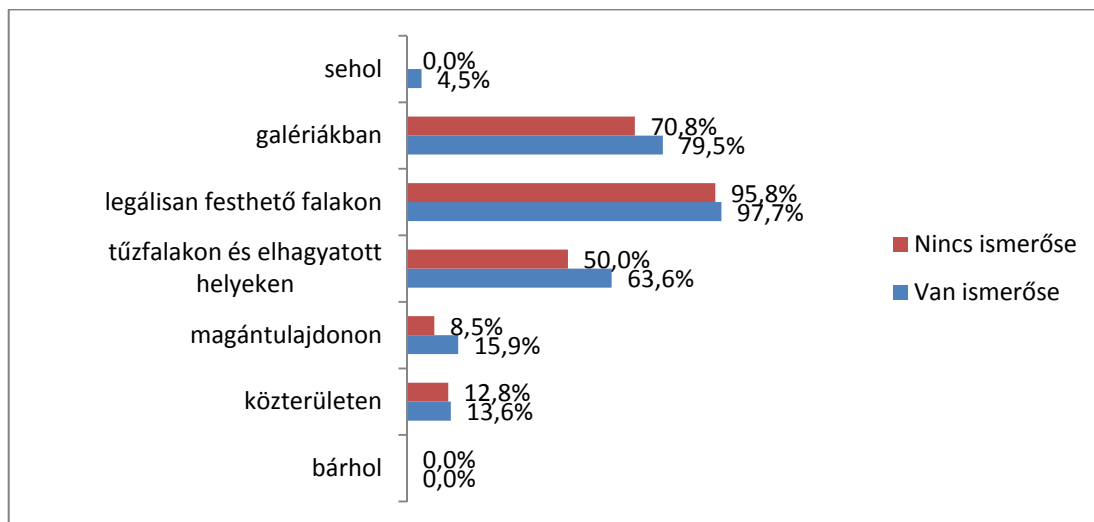
A graffiti elfogadásának mérésére több lehetőség is létezik. Ennek egyik módja a graffiti büntetésének vizsgálata. Aszerint, hogy a megkérdezettek általánosságban hogyan, milyen módon büntetnék a graffitist. Így a speciális eseteket kizárva egy általános véleményt lehet megfigyelni. A büntetés módjának kérdésében megfigyelhető, hogy nincs igazán nagymértékű eltérés a graffitis ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők közt.

11. ábra Milyen módokon büntetné a graffitit általánosságban?

Egy válaszadó sem jelölte meg a súlyos börtönbüntetést, mint szankcionálási formát. Ehhez hasonlóan az enyhe börtönbüntetés is alacsony százalékban fordult elő a válaszok során. Ennél gyakoribb büntetési forma volt viszont a pénzbírság. Az ismerőssel rendelkezők 16 százaléka, és az ismerőssel nem rendelkezők 21 százaléka említette ezt a formát. A leggyakoribb szankcionálási mód pedig a közmunka volt, függetlenül attól, hogy van-e graffitis ismerőse az illetőnek. A graffitis ismerőssel nem rendelkezők 67 százaléka választotta ezt a lehetőséget, és az ismerőssel rendelkezők 61 százaléka. Az dolgozat elméleti részében vázoltakhoz hasonlóan itt is a kár megtérítésére vonatkoznak a preferált szankcionálási formák. Említésre méltó a „nem büntetném” kategória megoszlása. A graffitis ismerőssel rendelkezők kétszer gyakrabban jelölték meg ezt a lehetőséget (18%), mint a graffitis ismerőssel nem rendelkezők. Esetükben ez a pénzbírságnál is preferáltabb kategória volt, ami arra utal, hogy kis mértékben, de elfogadóbbak a graffitivel kapcsolatban, ami a szankcionálás mértékét illeti.

Az elfogadás vizsgálatának másik eszköze lehet annak vizsgálata, hogy hol tartják elfogadhatónak a graffitik megjelenését. A válaszadóknak el kellett dönteniük, hogy a felsorolt legális, illegális és köztes esetek közül mely helyeken tartják elfogadhatónak azt. Mindezt úgy, hogy több választ is megjelölhettek.

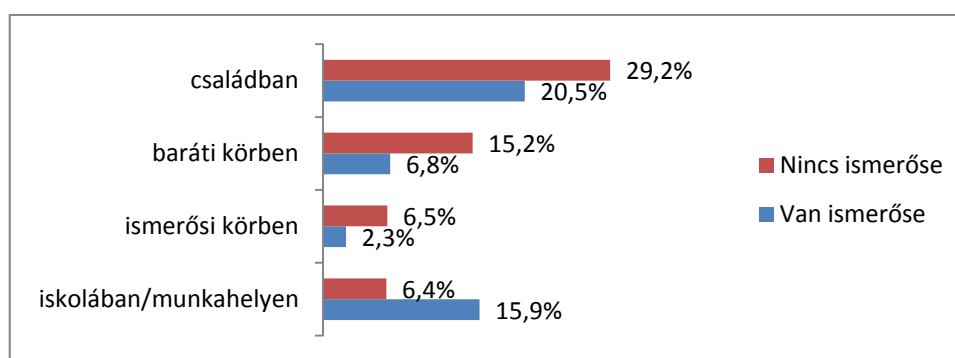
12. ábra Mely helyeken tartod elfogadhatónak a graffitik megjelenését?

Érdekességgként tapasztalható, hogy csak a graffitis ismerőssel rendelkezők közül gondolták úgy, hogy sehol sem engedhető meg a graffiti. Ugyanakkor közterületen és a magántulajdonon is ők tartják inkább elfogadhatónak a rajzokat. Utóbbi esetében, majdnem kétszer annyian (16%), mint a graffitis ismerőssel nem rendelkezők közt (9%). Noha le kell szögezni, hogy mindkét csoport elenyésző hányada tartotta elfogadhatónak a graffitiket ezeken a helyeken. A felsoroltak legális mivoltának jellegét figyelve egy trend látható. Az illegálisnak számító, de a legalitással egybemosódó tűzfalak és elhagyatott helyek tekintetében már nagyon magas az elfogadási arány. Az ismerőssel nem rendelkezők 50 százaléka, és az ismerőssel rendelkezők 64 százaléka elfogadhatónak tartja a graffitik megjelenését ezeken a helyeken. Ennél is magasabb arányban tartották elfogadhatónak a graffitiket a galériákban. A graffitik helyének a legálisan festhető falakat pedig az ismerőssel nem rendelkezők 96 százaléka, és az ismerőssel rendelkezők 98 százaléka választotta. Ebből levonható az a következtetés is, hogy a graffitik helyének inkább a legális falakat tartják, mintsem a galériákat. Általánosságban elmondható, hogy csupán magántulajdonon és a tűzfalak esetében találhatunk nagyobb eltérést a két csoport között. Ezekben az esetekben pedig inkább a graffitis ismerőssel rendelkezők voltak az

elfogadóbbak. Ettől függetlenül csakúgy, mint a többi esetben itt sem lehet szignifikáns eltérést tapasztalni, hiszen az erre irányuló Chi-négyzet próba nem mutatott szignifikanciát. A teljes mintára pedig a graffitik legális, vagy legálisabb helyeken való megjelenésének preferálása volt jellemző.

A graffitisek és a graffitis szubkultúra elfogadását a társadalmi távolságtartáson keresztül is meg lehet vizsgálni. Annak fényében, hogy a megkérdezettek hogyan viszonyulnának a környezetükben lévő graffitisekhez. Ezt lehet azon a skálán elemezni, mely a kollégák és iskolatársak tág társaságától egészen a család szűk csoportjáig terjed. Így vizsgálni lehet, hogy a graffitis ismerőssel rendelkezőket, és ismerőssel nem rendelkezőket zavarná-e, ha ezekben a csoportokban és társaságokban graffitis lenne. A klasszikus Bogardus-féle társadalmi távolságtartást mérő skála tökéletes eszköz ennek szemrevételezéséhez.

Mindkét vizsgált csoportnak véleményt kellett alkotnia, hogy zavarná-e, ha graffitis lenne a kérdőívben megadott csoportokban. Eszerint kellett döntenie az iskola vagy munkahely, az ismerősi kör, az ennél szűkebb baráti kör, és végül a nagyon szűk család csoportjainak eseteiben. Minden esetben a megkérdezettnek saját környezetére kellett reflektálnia. Az eredmények nagyon tanulságosak attól függetlenül, hogy statisztikailag szignifikáns eltérésről nem lehet beszélni, mivel a Chi-négyzet próbák alkalmazhatóságára irányuló feltételek nem teljesültek.

13. ábra Zavarná, ha graffitis lenne a...

A legmeglepőbb eredmények az iskola és a munkahely esetében tapasztalható. Ezekről elmondható, hogy nem az egyén választásán alapulnak, míg az ismerősi körének összetételére sokkal nagyobb hatása van. Mégis a graffitis ismerőssel rendelkezők

körülbelül nyolcszor olyan zavarónak találták, ha az iskolájukban vagy a munkahelyükön lenne graffitis (16%), mint ha az ismerősi körükben (2%). Mondhatni, az ismerősi körükbe tartozó graffitis zavarónak őket a legkevésbé. A graffitis ismerőssel nem rendelkezőket pedig szinte ugyanolyan arányban zavarónak, ha graffitis lenne iskolájukban vagy munkahelyükön (6,4%), mint ha ismerősi körükben (6,5%). Náluk ezekkel az arányokkal e csoportokban a legnagyobb a graffitisek elfogadása. Szintén meglepő, hogy az ismerőssel rendelkezőket még baráti körükben sem zavarónak annyira egy graffitis jelenléte (7%), mint az iskolában vagy a munkahelyen. Társaik esetében ez az arány már magasabbnak mondható (15%). Az is elmondható, hogy minkét csoportnál, a nagyon szűk környezetnek mondható család esetében a legnagyobb a graffitisek elutasítása. A graffitis ismerőssel rendelkezők 21 százalékát zavarónak, ha családjában graffitis lenne. Az ismerőssel nem rendelkezők pedig 29 százalékát zavarónak. A társadalmi távolságtartásról elmondható, hogy általánosságban pozitív a graffitisek megítélése. Ugyanekkor a graffitis ismerőssel rendelkezők közt a legpozitívabb. Ez látható a családban, a baráti körben, és az ismerősi körben való elfogadás arányainak összevetésekor a graffitis ismerőssel nem rendelkezőkkel. Egyedüli kivételt képez az iskola és a munkahely kategória. Azonban az egyes kategóriák százalékos átlagán is megmutatkozik az ismerőssel rendelkezők elfogadóbb attitűdje.

A fentiekben vizsgált dimenziók alapján elmondható, hogy a többségi társadalom a szankcionálás tekintetében inkább az okozott kár megtérítésére vonatkozó lehetőségeket részesítette előnyben. Emellett a graffitis ismerőssel rendelkezők körében ebben a tekintetben enyhébb megítélés tapasztalható. Ezt mutatja, hogy náluk volt a büntetés minden formájának kizárása is gyakoribb. Ugyanígy az ő körükben tapasztalható szélesebb skálán való elfogadás a graffitik megjelenési formái tekintetében is. Náluk volt preferáltabb a graffitik galériákban, legálisan festhető falakon és a tűzfalakon való megjelenése. Emellett a magántulajdonon lévő graffitik esetében is ők voltak az elfogadóbbak. A társadalmi távolságtartás kategóriájában is ez a csoport ítélte meg a graffitit pozitívabban. Őket az iskola és a munkahely kivételével mindegyik kategóriában kevésbé zavarónak egy graffitis odatartozása. Összességében tehát elmondható, hogy a graffitis ismerőssel rendelkezők ezen dimenziók tekintetében elfogadóbbak a graffitivel kapcsolatban.

8. Összegzés és tanulságok

A dolgozatban a graffiti társadalmi megítélésének jellemzőire kerestem a választ. A kortárs csoport azon attitűdjét kutattam, mely alapján jól jellemezhető a graffitis szubkultúráról kialakított képük, véleményük. A szakirodalmakban több ehhez kapcsolódó témáról lehet olvasni, melyeket igyekeztem a legjobb módon bemutatni. A kutatási kérdés ígéretesnek tűnt, hiszen remekül megfogható a megítélés témája annak függvényében, hogy valakinek van-e graffitis ismerőse. Ennek alapján végeztem a vizsgálatokat és választottam ki azokat a dimenziókat, melyek a lehető legjobban felölelik a kérdést. Nem csupán a magára a direkt megítélésre voltam kíváncsi, hanem azokra a közvetett rendező elvekre, melyek mégis hatással vannak a „végtermékre”. Ezért tartottam szükségesnek az értékrendek és a devianciák szélesebb vizsgálatát is. A dolgozatban leírtak alapján több tanulságot is le lehet vonni. Habár az értékrendek faktor analízisén kívül nem lehet szignifikáns eltérésekről beszélni, mégis jelzésértékűek lehetnek a következtetések. A graffiti társadalmi megítélése igen változékony képet mutatott az elemzés során.

Az empirikus vizsgálatok fényében elmondható, hogy a többségi társadalom elég pontos fogalmi kerettel rendelkezik a graffitikről. Hiszen legnagyobb arányban az ide tartozó formákat sorolták a graffitik közé. Ennek fényében pedig a „piece”-t, a vonatokra készült rajzokat, a „throw-up”-ot, és a street-art alkotásokat tartják graffitienek az emberek. Érdekes módon a „tag”-et nem sorolták ide, de jól láthatóan elkülönítik az inscriptions-t a graffititől. Annak függvényében, hogy valaki rendelkezik-e graffitis ismerőssel vagy sem, nem lehet különbséget felfedezni. Ehhez hasonlóan a graffiti fogalmi kategóriákba való besorolásánál sincs lényegi eltérés a két csoport között. A többségi társadalom egyöntetűen szubkultúraként tartja számon a graffiti jelenségét. Ehhez képest művészetként csak kis részük értelmezi. A szubkultúraként való felfogás a graffitiseknél is gyakran megjelenik, az életstílusként való megjelenéssel karöltve. Azonban esetükben a művészeti aspektus is gyakran említett kategória volt. Ez látható a nyitott kérdések esetében. Első hipotézisem nem teljesült, hiszen a többségi társadalom közös fogalmi rendszerben értelmezi a graffitit graffitis ismerős lététől függetlenül. Így ezt a hipotézis el kell vetnem. Emellett látható viszont az, hogy a graffitisek és a többségi társadalom hasonlóan értelmezi a graffiti jelenségét, és általuk egy graffitis szubkultúráról lehet beszélni. Egy olyan szubkultúráról, melyre kevésbé jellemző a művészeti aspektus.

Ehhez kapcsolódóan lehet megemlíteni a graffitisek és a többségi társadalom kapcsolatát. Hiszen a kettő viszonyának ismerete elengedhetetlen a kutatás szempontjából. Azonban a kérdőív sajátosságából kifolyólag csak részkérdések alapján volt lehetséges az összehasonlítás. Ezért az ott tett megállapításokat nem lehet megbízhatónak tekinteni. A graffitisek a külföldi származású, de hazánkban élő emberek gazdasági és kulturális hatását is pozitívabbnak értékelik, mint a többségi társadalom. Ezzel ellenben kevésbé érzik, hogy a jövedelmi különbségek vagy a faji különbségek csökkentésében az államnak felelősséget kellene vállalnia. Inkább a közemberek, a lakosság felelősségvállalását tartják fontosabbnak. Ugyanekkor a homoszexuálisokkal szemben kisebb toleranciát mutatnak, mint a többségi társadalom. Ezek alapján nem mondható el, hogy hasonlóságot mutatnak a graffitisek a többségi társadalommal. Egyedül a vizsgált értékek esetében látható megegyezés.

A graffiti megítélése a deviáns viselkedések által is jól megismerhető. A többségi társadalom esetében nem látható bármelyik deviancia pozitív megítélése sem. A legenyhébb attitűd is a semlegességet, vagy az annál kis mértékben való pozitívabb megítélést tükrözi. Ez a jellemző fennáll a teljes többségi társadalom esetében. Nem számított, hogy az illetőnek van-e graffitis ismerőse, vagy éppen nincs. A graffiti tekintetében látható volt, hogy azok, akiknek van ilyen ismerősük valamelyest pozitívabban ítélik meg a graffitit. Összességében a deviáns magatartásokat nézve nem lehet egyértelmű képet kapni. A túlzott alkoholfogyasztást és a könnyűdrogok használatát valóban a graffitisek és a graffitis ismerőssel rendelkezők tartják elfogadhatóbbnak. Azonban a nyilvános koldulás esetében a graffitisek és az ismerőssel nem rendelkezők mutatnak pozitívabb attitűdöt. A prostitúciót pedig egyformán ítélték meg a többségi társadalom csoportjai, ettől pedig pozitívabban a graffitisek. Így ebben az esetben csak részlegesen tudom elfogadni a hipotézisemet, hiszen nem lehet a graffitisek és az ismerőssel rendelkezők attitűdjének nagymértékű hasonlóságáról beszélni. És az ettől való nagyarányú eltérésről az ismerőssel nem rendelkezők körében.

A graffitisek és a többségi társadalom értékrendje szintén magyarázólag hathat a megítélés kérdésében. Az egyes értékrendek hasonlósága vagy különbözősége hathat a graffiti megítélésére is. A többségi társadalom értékvizsgálata során nem volt látható szignifikáns különbség a graffitis ismerősökkel bírás bontásában. Ezért csak egy általános képet lehet felvázolni. Eszerint a többségi társadalomban az elméleti háttérrel megegyező dimenziók rajzolódtak ki. Számukra a legfontosabbak azok az értékek, melyek a

stabilitásra, a kiegyensúlyozottságra és a biztonságra vonatkoznak. Olyan értékek voltak a legfontosabbak, mint a becsület, a megbízhatóság, vagy a családi biztonság. Az üdvözülést pedig a legkevésbé tartották fontosnak. A graffitiseknél az életben való boldogulás értéke volt a legfontosabb. Ez nem meglepő, hiszen ehhez az értékhez sok másik kapcsolódhat, több másik érték is beleépülhet. Így ez egy tágabban értelmezhető érték volt. Ezzel szemben a legkevésbé preferált érték a politika volt. A többi vizsgált érték szempontjából megállapítható, hogy hierarchikusan szerveződő, látens dimenziók alapján csoportosulnak. Legfontosabbnak az önkiteljesedéshez kapcsolódó értékeket tartják, míg ennél kicsit kevesebbre értékelik az egyenlőség fogalmához kapcsolhatóakat. Végül a már említett politika értéke következik. Ezek után érdekes lehet a graffitisekről kialakított kép felépítése is. A többségi társadalom jellemzően fantáziadúsnak és őszintének látja a graffitiseket. A normatív viselkedési formákat pedig nem tartják rájuk jellemzőnek, legkevésbé pedig engedelmesnek gondolják a graffitiseket. Továbbá mérsékeltlen gondolják őket céltudatosnak. Tehát a többségi társadalom által preferált megbízhatóságot megközelítő értékeket nem tartják rájuk jellemzőnek. A fentiek miatt pedig az értékekre vonatkozó hipotézisemet is el kell vetnem, hiszen nem állapítható meg a csoportok értékrendje közti kapcsolat aszerint, amit a hipotézisemben vázoltam.

Más szempontokból is meg lehet közelíteni a graffiti megítélésének kérdést. A többségi társadalom szankcionálás szempontjából enyhének mutatkozik. Inkább a graffitisek által okozott kár megtérítését vagy kompenzálását tartják megfelelő büntetésnek. Továbbá ebben a kérdésben a graffitis ismerőssel rendelkezők pozitívabban viszonyultak a graffitihez. A graffitik megjelenésének helye szerint inkább a galériák és a legálisan festhető falak az elfogadhatóak a többségi társadalom szemében. Itt az ismerőssel rendelkezőkről elmondható, hogy ők az egyéb megjelenési helyek tekintetében is engedékenyebbek voltak, pozitívabban ítélték. A társadalmi távolságtartás esetében is ők voltak azok, akik enyhébben ítélték meg a graffitit. Majdnem mindenhol, az ismerősi körükben, a baráti körükben és a családjukban is kevésbé zavarná őket, ha graffitis lenne. Összegezve a graffitis ismerőssel rendelkezők ezeknek a dimenzióknak az alapján pozitívabban ítélik meg a graffitit, így ezt a hipotézist el tudom fogadni.

Összességében látható, hogy a vizsgált pontok alapján nehéz vagy nem lehet különbséget tenni a graffitis ismerőssel rendelkezők és nem rendelkezők közt. Hasonlóan ítélik meg a graffiti fogalmi keretét, és hasonlóak az általuk preferált értékek. Egyedül a devianciák, a szankcionálás mértéke, a megjelenési helyek tekintetében és a társadalmi

távolságtartás alapján lehet eltérésről beszélni. Ezekben az esetekben a graffitis ismerőssel rendelkezők enyhébben ítélik meg a graffitit. Fontos még kiemelni, hogy a többségi társadalom nem bűnözésként tekint a graffitire, hanem mint szubkultúra. Ez a büntetések preferált formájában is megmutatkozik. Tagjaira pedig mint kreativitással megáldott egyénekre gondolnak. Ettől függetlenül büntetnék a graffitit és szűk társadalmi környezetükben nem szívesen látnák őket. Graffitiket pedig legszívesebben csak a galériákban, vagy még ennél is kicsit jobban a legálisan festhető falakon látnának. A graffiti dichotóm megítélése ha nem is szembeötlően, de ebben is tetten érhető. Annak ellenére, hogy a kutatási eredmények a hipotézisek tükrében nem feltétlen a vártak szerint alakultak azt gondolom, hogy hasznos összefüggéseket lehet felfedezni. Dichotóm-e a graffiti megítélése? Minden bizonnyal igen, de azt is hangsúlyozni kell, hogy ez nem attól függ, van-e valakinek graffitis ismerőse. Egy következő kutatás pedig egy újabb lehetőség lehet arra, hogy a kutató megtalálja a legfontosabb alkotó dimenziókat ebben a kettős megítélésben.

Felhasznált irodalom

1. **Andorka Rudolf (1992):** Bevezetés a szociológiába. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest. 1992.

2. **Baranyovics Borisz (2009):** „...ha megyek az utcán, és itt a nevem, ott a nevem... érted, nem?” – Egy párkányi graffitis csoport kultúrájának vizsgálata

http://www.foruminst.sk/publ/acta/10-11/acta_2008-2009_baranyovics-borisz.pdf (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

3. **Bauer Béla (2002):** Az ifjúság viszonya az értékek világához

In: Szabó Andrea-Bauer Béla-Laki László (szerk.): Ifjúság 2000. Tanulmányok I., Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest. 202-219

4. **Bodó Balázs (2004):** Bolyongás egy áldás nélküli térben – Graffiti és street art mint a társadalmi diskurzus eszköze

http://www.warsystems.hu/wp-content/uploads_bodo/bolyongas.pdf (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

5. **Cohen, Albert K. (1955):** A szubkultúrák általános elmélete

In: Dr. Huszár Tibor-Sükösd Mihály (szerk.): Ifjúságszociológia. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 264-286

6. **Douglas, Jack D. (1984):** Bevezetés a deviancia interakcionista elméletébe

In: Rácz József (szerk.): Devianciák – Bevezetés a devianciák szociológiájába. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 184-196

7. **Füstös László-Szalma Ivett (2010):** A változó értékrendszer 2010/I

<http://www.esshu.hu/sites/default/files/publications/files/%C3%89rt%C3%A9kv%C3%A1ltoz%C3%A1s%20Magyarorsz%C3%A1gon%201978%E2%80%932009.pdf> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

8. **Gönczö Viktor-Téglás Attila:** „Mindenhova kell fújni, én úgy mondom.” – Egy szegedi graffitis csoport kultúrájának vizsgálata

<http://mek.oszk.hu/01100/01145/01145.pdf> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

9. **Gyarmati Andrea (2006):** Graffitik, firkák Budai Várban és környékén

http://static.saxon.hu/websys/datafiles/N/22/22776_graffitik__gya.pdf (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

10. **Kamarás István (2010):** Érték, értékelés és értékrend (szociológiai és szociálpszichológiai nézőpontból)

http://www.metaelmelet.hu/pdfek/tanulmanyok/ertek_ertekeles.pdf (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

11. **Koković, Dragan (2004):** Kultúra, szubkultúra, ellenkultúra

<http://www.arts.u-szeged.hu/socio/racz/kokovic.pdf> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

12. **Matza, David (1964):** A normasértő elköteleződés természetéről

In: Rácz József (szerk.): Devianciák – Bevezetés a devianciák szociológiájába. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 84-92

13. **Merton, Robert K. (1980):** Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. Gondolat Kiadó, Budapest. 1980

14. **Nagy Terézia-Rácz Attila (2001):** Falfírka vagy graffiti. Kommunikáció, deviancia, avagy művészet

In: Ifjúsági szubkultúrák. Szemelvények (Xerox), Filozófia Tanszéki Könyvtár

15. **Niedermüller Péter (1984):** Az életmód mint a mindennapi élet stratégiája. Megjegyzések a városantropológia életmódkutatásaihoz.

In: Hoppál Mihály-Szecskő Tamás (szerk.): Életmód: modellek és minták. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest. 350-380

16. **Rácz Attila (2005):** Graffiti – Deviancia és művészet

<http://www.arts.u-szeged.hu/socio/racz/publik/dev.pdf> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

17. **Rácz József (2001):** Kultúra- és szubkultúra elméletek

In: Rácz József (szerk.): Devianciák – Bevezetés a devianciák szociológiájába. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 69-71

18. **Skultéti Dóra-Pikó Bettina (2008):** Fiatalok értékattitűdjei a társadalmi helyzet tükrében

In: S. Nagy Katalin-Orbán Annamária (szerk.): Értékek és normák interdiszciplináris megközelítésben, Gondolat Kiadó, Budapest. 117-124

19. **Sellin, Thorsten (1996):** Magatartási normák konfliktusai

In: Rácz József (szerk.): Devianciák – Bevezetés a devianciák szociológiájába. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 72-76

20. **Sykes, Gresham M.-Matza, David (1996):** Neutralizációs módszerek (A normasértés elmélete)

In: Rácz József (szerk.): Devianciák – Bevezetés a devianciák szociológiájába. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 77-83

21. **Taylor, R. L. (2002):** - Szubkultúrák és ellenkultúrák

<http://passzio.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=5735> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

22. **Thornton, Sarah (1995):** Club Cultures: Music, Media and Subcultural Capital

In: Jakab Albert Zsolt-Keszeg Vilmos (szerk.): Csoportok és kultúrák. Krizna János Néprajzi Társaság, Kolozsvár. 35-37

Felhasznált online cikkek

1. **Rapnyelv Blog (2008):** Chump szócikk

<http://rapnyelv.freeblog.hu/archives/2008/02/26/chump/> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

2. **Budapest jövője Blog (2009):** Bevezetés a Graffiti tantárgyba

http://budapestjovoje.freeblog.hu/archives/2009/03/26/Bevezetes_a_Graffiti_tantargyba/

(Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

3. **Telesport.hu (2009):** Magyar győzelemmel zárult a graffiti verseny kelet-európai döntője

http://www.telesport.hu/Hirek/2009/06/07/00/Magyar_gyozelemmel_zarult_a_graffiti_verseny_kelet_.aspx (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

4. **Szabó András (2006):** Graffitisek és városvédők: már nem kenik egymásra

<http://axel.hu/cikk/axel.hu/28635> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

5. **HVG.hu (2010):** Szabadságvesztéssel sújtható a graffitizés

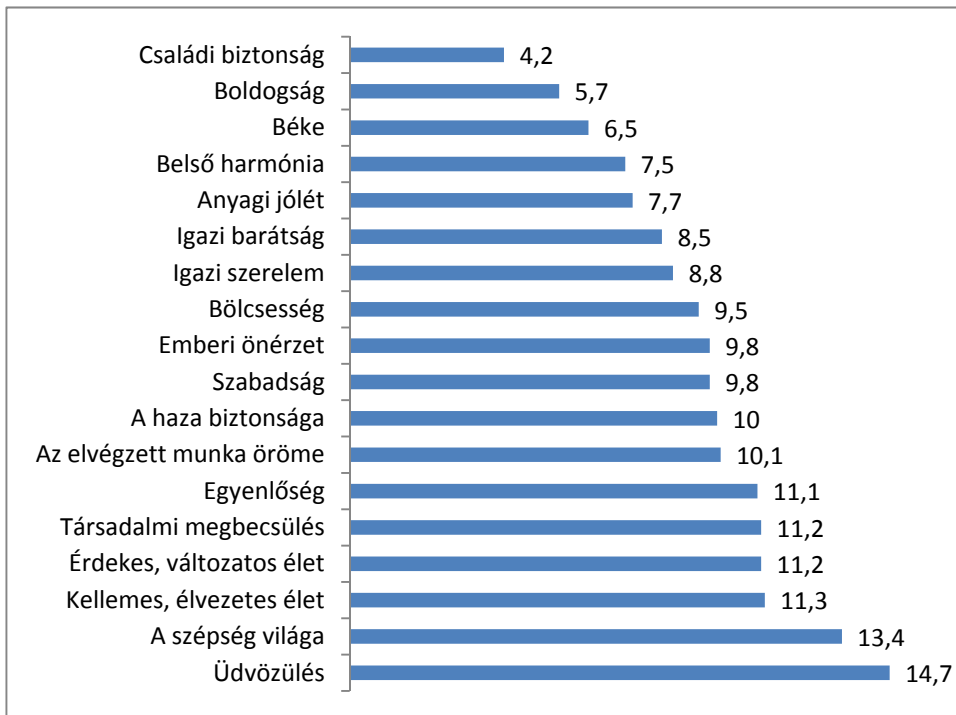
http://hvg.hu/itthon/20101213_szabadsagvesztes_graffiti_torveny (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

Felhasznált adatbázis

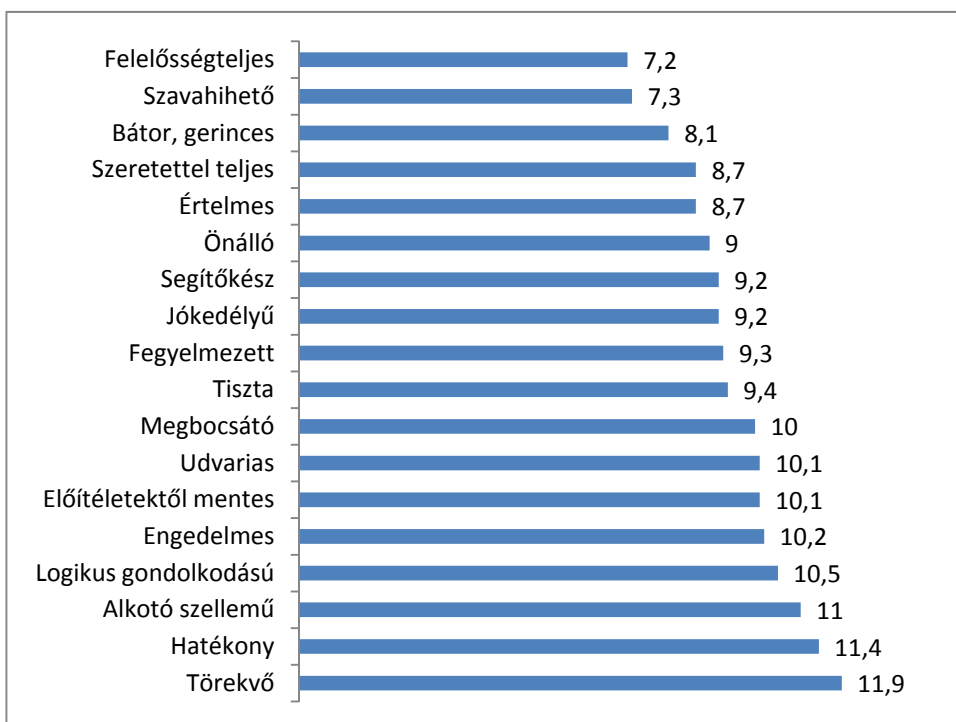
1. **ESS - Európai Társadalmak Összehasonlító Vizsgálata, 2005:**

<http://www.esshu.hu/letoltheto-adatbazisok> (Letöltés dátuma: 2011.03.20.)

Melléletek

1. melléklet Rokeach-teszt, célértékek 2008

2. melléklet Rokeach-teszt, eszközértékek 2008

1. számú kártyalap

1

2

3

4

5

6

7

3. melléklet

	Érték	Szabadságfok	Szignifikancia
Pearson Chi-Square	1,671 ^a	1	,196
Continuity Correction ^b	1,035	1	,309
Likelihood Ratio	1,680	1	,195
Fisher's Exact Test			
Linear-by-Linear Association	1,653	1	,199
N of Valid Cases ^b	92		

4. melléklet Chi-négyzet próba (Throw-up besorolása)

	Százalék	Kumulált százalék
Teljesen egyetértek	8,3	8,3
Egyetértek	11,1	19,4
Egyet is értek, meg nem is	27,8	47,2
Nem értek egyet	22,2	69,4
Egyáltalán nem értek egyet	30,6	100,0

5. melléklet A kormányoknak lépéseket kellene tennie a hátrányos faji megkülönböztetések csökkentése érdekében.

	Százalék	Kumulált százalék
Teljesen egyetértek	8,1	8,1
Egyetértek	13,5	21,6
Egyet is értek, meg nem is	27,0	48,6
Nem értek egyet	27,0	75,7
Egyáltalán nem értek egyet	24,3	100,0

6. melléklet A közembereknek lépéseket kellene tennie a hátrányos faji megkülönböztetések csökkentése érdekében.

	Variancia
Egyenlőség	,804
Tolerancia	,827
Szabadság	,726
Politika	,891
Önmegvalósítás	,787
Önkifejezés	,811

7. melléklet Kumulativitás táblázat – Graffitisek értékei

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,578
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	55,078
	df	15
	Sig.	,000

8. melléklet KMO és Bartlett-teszt: Graffitisek értékei

Komponensek	Varianciahányad	Kumulált varianciahányad
1	35,819	35,819
2	25,374	61,193
3	19,590	80,783

9. melléklet Teljes varianciahányad – Graffitisek értékei

Komponensek	Varianciahányad	Kumulált varianciahányad
1	20,755	20,755
2	19,352	40,107
3	12,061	52,168
4	11,632	63,800
5	9,894	73,694

10. melléklet Teljes varianciahányad – Többségi társadalom értékei

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,517
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	905,540
	df	55
	Sig.	,000

11. melléklet KMO és Bartlett-teszt: Többségi társadalom értékei

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,662
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	101,443
	df	21
	Sig.	,000

12. melléklet KMO és Bartlett-teszt – Graffitisek heterosztereotíp képe

Komponensek	Varianciahányad	Kumulált varianciahányad
1	28,887	28,887
2	21,644	50,532
3	15,375	65,906

13. melléklet Kumulativitás táblázat - Graffitisek heterosztereotíp képe

14. melléklet - A graffitisek körében lekérdezett kérdőív:

1. Az alábbiakat tiltanád-e, és ha igen, akkor milyen mértékben? Kérlek, értékeld egy 1-4-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem tiltanám 2=Inkább nem tiltanám 3=Inkább tiltanám 4=Teljes mértékben tiltanám)

Túlzott alkoholfogyasztás	1	2	3	4
Könnyű drogok használata	1	2	3	4
Kemény drogok használata	1	2	3	4
Prostitúció	1	2	3	4
Nyilvános koldulás	1	2	3	4

2. Hétköznapijaid során milyen problémákkal találkozol legtöbbször Budapesten? Kérlek, említs néhányat!

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

3. Az alábbi állítások mennyire jellemzőek rád? Kérlek, értékeld egy 1-5-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem jellemző 5=Teljes mértékben jellemző)

3.1 Optimistán tekintek a jövőre.	1	2	3	4	5
3.2 Mindent összevetve nagyjából úgy élek, ahogy szeretnék.	1	2	3	4	5
3.3 Úgy érzem, szabadon dönthetek az életemről.	1	2	3	4	5
3.4 Előre megtervezem a jövőmet.	1	2	3	4	5

4. Az alábbi állításokkal mennyire értesz egyet? Kérlek, értékeld egy 1-5-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem értek egyet 5=Teljes mértékben egyet értek)

4.1 A kormánynak lépéseket kellene tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében.	1	2	3	4	5
4.2 A közembereknek lépéseket kellene tennie a jövedelemkülönbségek csökkentése érdekében.	1	2	3	4	5
4.3 A kormánynak lépéseket kellene tennie a hátrányos faji megkülönböztetések csökkentése érdekében.	1	2	3	4	5
4.4 A közembereknek lépéseket kellene tennie a hátrányos faji megkülönböztetések csökkentése érdekében.	1	2	3	4	5
4.5 Hagyni kell, hogy a meleg férfiak, és a leszbikus nők szabadon éljék az életüket úgy, ahogy akarják.	1	2	3	4	5

5. Szerinted Magyarország gazdaságának, árt vagy használ, hogy más országból származó emberek ide jönnek élni? Kérlek, értékeld egy 1-11-ig tartó skálán! (1=Árt a gazdaságnak 11=Használ a gazdaságnak)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----

6. Szerinted Magyarország kulturális életének ártanak, vagy gazdagítják a más országból származó emberek, akik idejönnek élni? Kérlek, értékeld egy 1-11-ig tartó skálán! (1=Ártanak a kulturális életnek 11=Gazdagítják a kulturális életet)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----

7. Mennyire érzed, hogy segítőkészek az emberek a közvetlen környezetben? Kérlek, értékelj egy 1-7-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem érzem úgy 7=Teljes mértékben úgy érzem)

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

8. Mennyire érzed úgy, hogy tisztelnék? Kérlek, értékelj egy 1-7-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem érzem úgy 7=Teljes mértékben úgy érzem)

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

9. Mennyire érzed úgy, hogy igazságtalanul bánnak Veled? Kérlek, értékelj egy 1-7-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem érzem úgy 7=Teljes mértékben úgy érzem)

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

10. Mennyire érzed úgy, hogy elismernek azért, amit csinálsz? Kérlek, értékelj egy 1-7-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem érzem úgy 7=Teljes mértékben úgy érzem)

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

11. Az alábbi állításokat mennyire tartod igaznak magadra? Karikázd Kérlek, értékelj egy 1-7-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem igaz 7=Teljes mértékben igaz)

11.1 Fontos számodra, hogy új dolgokat találjál ki, hogy kreatív legyél.	1	2	3	4	5	6	7
11.2 Fontos számodra, hogy gazdag legyél.	1	2	3	4	5	6	7

11.3 Fontosnak tartod, hogy minden ember egyforma bánásmódban részesüljön.	1	2	3	4	5	6	7
11.4 Fontos számodra, hogy meghallgasd azokat, akik másmilyenek, mint Te.	1	2	3	4	5	6	7
11.5 Fontos számodra, hogy segítsél a körülötted élő embereknek.	1	2	3	4	5	6	7

12. Az alábbi értékeket mennyire tartod fontosnak az életedben? Kérlek, értékeld egy 1-5-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem tartom fontosnak 5=Teljes mértékben fontosnak tartom)

Egyenlőség	1	2	3	4	5		Önmegvalósítás	1	2	3	4	5
Tolerancia	1	2	3	4	5		Béke	1	2	3	4	5
Szabadság	1	2	3	4	5		Boldogulni az életben	1	2	3	4	5
Kultúra	1	2	3	4	5		Önkifejezés	1	2	3	4	5
Politika	1	2	3	4	5		Különbözni másoktól	1	2	3	4	5

13. Ha pár szóban körül kéne írnod, hogy mi a graffiti, akkor mit tudnál mondani?

.....

.....

.....

.....

14. Az alábbi állításokkal mennyire értesz egyet? Kérlek, értékelj egy 1-5-ig tartó skálán! (1=Egyáltalán nem értek egyet 5= Teljes mértékben egyet értek)

14.1 Fontos, hogy a graffiti által ismertségre, elismertségre tegyek szert.	1	2	3	4	5
14.2 Graffitik készítésekor fontos számomra annak esztétikája.	1	2	3	4	5
14.3 Graffitik készítésekor fontos számomra a rajzaim mennyisége.	1	2	3	4	5
14.4 A graffiti számomra az önmegvalósítás eszköze.	1	2	3	4	5
14.5 Graffitik készítésekor nem gondolok az okozott károkra.	1	2	3	4	5
14.6 A magyar graffitis életben fontos szerepet töltenek be a különböző galériák.	1	2	3	4	5
14.7 A jövőben valószínűleg a graffitiből, vagy egy ehhez kapcsolódó munkából fogok megélni.	1	2	3	4	5
14.8 Inkább szeretek legális falakon festeni.	1	2	3	4	5
14.9 Inkább szeretek illegális helyeken festeni.	1	2	3	4	5
14.10 A graffitis társadalomban számos fontos íratlan szabály van.	1	2	3	4	5
14.11 A graffitis társadalomra jellemző a férfiak dominanciája.	1	2	3	4	5
14.12 A környezetem nagy része tudja, hogy graffitizem.	1	2	3	4	5

14.13 Általában véve azonosulni tudok a graffitis ismerőseimmel.	1	2	3	4	5
14.14 Általában véve azonosulni tudok a nem graffitis emberekkel.	1	2	3	4	5

15. Ha pár szóval kellene bemutatnod, hogy miért foglalkozol a graffitivel, akkor mit mondanál?

.....
.....
.....

16. Volt-e olyan ember, akire egyfajta mentorodként tekintesz, aki számos alkalommal segített, tanított?

1. igen, csak egy ilyen ember volt
2. igen, két ilyen ember is volt
3. igen, kettőnél több, de ötnél kevesebb ilyen ember volt
4. öt, vagy annál több ilyen ember volt
5. nem, egyáltalán nem volt ilyen ember

17. Van-e olyan hely, ahol a többi graffitissel rendszeresen szoktál találkozni?

1. Nincs
2. Van

Például:.....

18. Átlagosan egy héten mennyi időt töltesz a graffitihez kapcsolódó dolgokkal?

..... óra

19. Átlagosan mennyit költesz havonta a graffitire?

..... FT

20. Az alábbiak közül melyik illik szerinted a legjobban a graffitire? Csak egyet jelölj meg!

1. mozgalom
2. szubkultúra
3. törvénysértés
4. művészet
5. életstílus
6. önkifejezési forma

21. Mióta foglalkozol a graffitivel?

1. kevesebb, mint egy hónapja
2. több mint egy hónapja, de kevesebb, mint fél éve
3. több mint fél éve, de kevesebb, mint egy éve
4. 1-2 éve
5. 2-5 éve
6. több mint 5 éve

22. Hogyan kerültél kapcsolatba a graffitivel?

1. Családtagon keresztül
2. Baráton, baráti társaságon keresztül
3. Ismerősi körön keresztül
4. Interneten, TV-n vagy más médiumon keresztül
5. Egyéb:.....

23. Vannak külföldi graffitis ismerőseid?

1. van
2. nincsen → Ha ezt a választ jelölted meg, ugorj a D1. kérdéshez.

24. Ha igen, akkor milyen gyakran veszed fel velük/vele a kapcsolatot, akár személyesen, akár interneten keresztül, vagy máshogy?

1. napi rendszerességgel
2. heti rendszerességgel
3. havi rendszerességgel
4. évente párszor, vagy ritkábban

25. Szoktál külföldön festeni, ha alkalmad adódik rá?

1. igen, évente többször is
2. igen, évente
3. igen, ritkábban, mint évente
4. nem, nem szoktam

D1. Nemed?

1. férfi
2. nő

D2. Melyik évben születted?

19.....

D3. Hol élsz jelenleg?

1. Budapesten
2. Városban
3. Községben vagy faluban

D4. Legmagasabb iskolai végzettséged?
--

1. 8 általános vagy annál kevesebb
2. Szakközépiskolai vagy szakmunkás érettségi
3. Gimnáziumi érettségi
4. Főiskolai vagy egyetemi diploma

D5. Az alábbiak közül melyik illik rád legjobban?
--

1. Vallásos vagyok az egyház tanítása szerint
2. Vallásos vagyok a magam módján
3. Nem vagyok vallásos

A graffiti helye a világban

A most következő pár kérdéssel szeretném megtudni, hogy te hogyan látod a graffiti jelenségét, milyennek ítéled?

G.3 Te hogyan büntetnéd a graffitizést általánosságban? /Csak egy jelölhető meg!/

1. súlyos börtönbüntetéssel
2. enyhe börtönbüntetéssel
3. próbaidővel
4. közmunkával
5. pénzbírsággal
6. szóbeli megrovással
7. nem büntetném

888. NT

999. NV

G.4 Hol tartod elfogadhatónak a graffitik megjelenését az alábbiak közül? /Több válaszlehetőség is megjelölhető azok sorszáma bekarikázandó!/ 888=NT 999=NV

G.4.1	1	bárhol		888	999
G.4.2	2	közterületen		888	999
G.4.3	3	magántulajdonon		888	999
G.4.4	4	tűzfalakon és elhagyatott helyeken		888	999
G.4.5	5	legálisan festhető falakon		888	999
G.4.6	6	galériákban		888	999
G.4.7	7	sehol		888	999

G.5 Téged zavarna, ha graffitis lenne: /A megfelelő rublikában X-szel jelölni!/

		Igen	Nem	NT	NV
G.5.1	az iskolában/munkahelyeden			888	999
G.5.2	az ismerősi körödben			888	999
G.5.3	a baráti körödben			888	999
G.5.4	a családotban			888	999

G.9 Voltál már olyan rendezvényen, ahol találkoztál graffitihez kapcsolódó kiállítással, vagy élő graffiti festéssel

1. nem → ugrás a G.12 kérdéshez
2. igen, egy vagy két alkalommal
3. igen, három, vagy több alkalommal

888. NT

999. NV

G.10 Általában kivel mentél az ilyen rendezvényekre?

1. egyedül
2. kedvesemmel
3. barátommal
4. mással, éspedig

888. NT

999. NV

G.11 Általában véve mennyire tetszettek neked az ilyen rendezvények?

1. nagyon tetszettek
2. inkább tetszettek
3. inkább nem tetszettek
4. egyáltalán nem tetszettek

888. NT

999. NV

G.12 Ha a közeljövőben lehetőség nyílna részt venni egy ilyen rendezvényen, akkor elmennél?

1. igen
2. nem

888. NT

999. NV

Társadalomkép

Az alábbi pár kérdéssel azt szeretném megtudni, hogy hogyan látod a hétköznapi problémákat, miket tartasz problémáknak.

G.13 Az alábbi állításokat mennyire tartod igaznak magadra nézve? Kérlek értékelj, miszerint 1=egyáltalán nem igaz és 5=teljes mértékben igaz! 888=NT 999=NV

G.13.1	Ha meglátom az utcán, hogy valaki szemetel, felháborít.	1	2	3	4	5		888	999
G.13.2	Ha segítségem kéri az utcán egy láthatóan nélkülöző ember, akkor segítek neki, ha tudok.	1	2	3	4	5		888	999
G.13.3	A hajléktalanokat legszívesebben kitiltanám a közterületekről.	1	2	3	4	5		888	999
G.13.4	Ha az utcán meglátok egy cigány származású embert tartok tőle.	1	2	3	4	5		888	999
G.13.5	Ha meglátok az utcán valakit graffitizni, akkor az felháborít.	1	2	3	4	5		888	999
G.13.6	Az utcákon általában nem érzem magam biztonságban.	1	2	3	4	5		888	999

G.14 Általánosságban véve mennyire tartod elfogadhatónak az alábbi cselekvéseket? Kérlek értékeld aszerint, hogy -2=egyáltalán nem elfogadható; -1=inkább nem elfogadható; 0=semlegesnek ítélem meg; 1=inkább elfogadható; 2=teljes mértékben elfogadható!

G.14.1	Túlzott alkoholfogyasztás	-2	-1	0	1	2		888	999
G.14.2	Könnyű drogok használata	-2	-1	0	1	2		888	999
G.14.3	Kemény drogok használata	-2	-1	0	1	2		888	999
G.14.4	Ittas vezetés	-2	-1	0	1	2		888	999
G.14.5	Nyilvános koldulás	-2	-1	0	1	2		888	999
G.14.6	Graffitizés	-2	-1	0	1	2		888	999
G.14.7	Prostitúció	-2	-1	0	1	2		888	999

Értékek

A következőkben olyan kérdéseket hallhatsz, melyek bizonyos értékekre kérdeznek rá.

G.15 Szerinted az alábbi tulajdonságok közül melyek jellemzőek általában a graffiti festőkre? /A megfelelő választ X-szel jelölni!/?

		Igen	Nem		NT	NV
G.15.1	udvariasság				888	999
G.15.2	kemény munka szeretete				888	999
G.15.3	őszinteség				888	999
G.15.4	felelősségérzet				888	999
G.15.5	képzelőerő, fantázia				888	999
G.15.6	mások tisztelete				888	999
G.15.7	vezetőkészség				888	999
G.15.8	önfegyelem				888	999

G.15.9	takarékosság				888	999
G.15.10	önzetlenség				888	999
G.15.11	engedelmesség				888	999
G.15.12	jó magaviselet				888	999

G.16 Az alábbi értékeket/célokat mennyire tartod fontosnak az életedben? Kérlek értékelj egy 1-től 4-ig terjedő skálán, ahol 1=egyáltalán nem fontos és 4=nagyon fontos!

							NT	NV
G.16.1	szabadság	1	2	3	4		888	999
G.16.2	megbízhatóság	1	2	3	4		888	999
G.16.3	izgalmas élet	1	2	3	4		888	999
G.16.4	családi biztonság	1	2	3	4		888	999
G.16.5	egyenlőség	1	2	3	4		888	999
G.16.6	társadalmi tekintély	1	2	3	4		888	999
G.16.7	széles látókörűség	1	2	3	4		888	999
G.16.8	üdvözlés	1	2	3	4		888	999
G.16.9	fantáziadúság	1	2	3	4		888	999
G.16.10	becsületesség	1	2	3	4		888	999
G.16.11	logika	1	2	3	4		888	999
G.16.12	bátorság	1	2	3	4		888	999
G.16.13	fegyelmezettség	1	2	3	4		888	999
G.16.14	szellemi intellektualitás	1	2	3	4		888	999
G.16.15	engedelmesség	1	2	3	4		888	999

Demográfia

Végezetül pár rövid kérdést tennék fel rólad.

D.1 Nemed?

1. Férfi 2. Nő

D.2 Melyik évben születted?

19..... 888. NT 999. NV

D.3 Mi a legmagasabb iskolai végzettséged?

1. 8 általános vagy kevesebb
2. középfokú iskolai végzettség
3. felsőfokú végzettség

888. NT 999. NV

D.4 Hol élsz jelenleg?

1. fővárosban
2. városban
3. községben

D.5 Mennyire tartod magad vallásosnak?

1. vallásos vagyok az egyház tanítása szerint
2. vallásos vagyok a magam módján
3. nem vagyok vallásos

888. NT 999. NV

SZ.1. Tudomásod szerint van ismerőseid között graffitis?

1. igen, egy vagy két ilyen ismerősöm van
2. igen, három vagy több ilyen ismerősöm van
3. nincs ilyen ismerősöm

Záradék

A TVSZ. 171.§ (5)-nek megfelelően alulírott Pásztor Gábor nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozat saját szellemi termékem, azt más szakon szakdolgozatként nem nyújtották be, és elkészítésénél csak a megjelölt segédeszközöket használtam.

Kelt.: Budapest, 2011. április 14.

.....

Pásztor Gábor